

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Katedra sociologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Anna Poppová

**Faktory ovlivňující zájem o folklor
u členů folklorního souboru v Praze**

**Factors influencing interest in folklore among
members of a folk group in Prague**

Praha 2016

vedoucí práce: Markéta Sedláčková

Děkuji své vedoucí práce, PhDr. Markétě Sedláčkové, Ph.D. za její odborné vedení a přínosné rady. Děkuji také Mgr. Evě Kyselé za pomoc i připomínky a nakonec svým respondentům za cenné výpovědi, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že jsem práci nepoužila v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. 5. 2016

podpis:

Abstrakt:

Cílem této práce je pokusit se najít odpověď na otázku, z jakého důvodu je v Praze folklorními skupinami reprodukován a pěstován moravský folklor. Tato tělesa kromě Moravanů navštěvují také Pražané, což je možné považovat za specifický jev, který si žádá objasnění. Hlavní otázkou je, jaké existují faktory ovlivňující zájem jedinců o folklor. Tedy konkrétně jaké jsou mechanismy přenosu zájmu o tuto aktivitu a jaké jsou důvody toho, že se jedinci aktivitě věnují dlouhodobě a trvale. Těmto výzkumným otázkám se věnuje empirická část práce, která se prostřednictvím rozhovorů se 13 respondenty z pražského folklorního souboru snaží tyto otázky zodpovědět. Teoretická část práce představuje východiska pro výzkumné otázky. Věnuje se například koncepci socializace, identity či kontextům a funkcím folkloru v současné společnosti.

Klíčová slova: folklor, folklorismus, Praha, socializace, identita

Abstract:

The aim of this dissertation is to answer this question: what is the reason of folklore groups in Prague to reproduce and engage in the Moravian folklore. Apart from Moravians, Prague's native-born inhabitants also participate in these ensembles; which is possible to be considered as a specific phenomenon. This occurrence demands clarification. The main question is what the factors which influence the individual's interest in folklore are. Specifically what are the mechanisms of transmission of interest in this activity and what are the reasons why individuals are constantly devoted to folklore for a long period of time. The empirical part is devoted to these research questions. It tries to address these issues by the means of interviews with 13 respondents from a Prague's folklore ensemble. The theoretical part of the dissertation presents the base for the research questions. For example, it pursues the concept of socialization, identity or the contexts and functions of folklore in the contemporary society.

Keywords: folklore, folklorism, Prague, socialization, identity

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Pojmy folklor, folklorismus a tradice.....	10
3. Nové kontexty, podoba folklor(ism)u dnes.....	12
3.1. Funkce folkloru a folklorismu.....	14
4. Lokální kultura v prostředí venkova a města.....	15
5. Vědecké zkoumání folkloru.....	18
6. Vliv socializace a primárních skupin na reprodukci folkloru.....	20
6.1. Přínos Oldřicha Sirovátky ke zkoumání folkloru.....	21
6.2. Rodina a prostředí obce.....	22
6.3. Škola.....	23
7. Koncepce identity.....	25
7.1. Identita v teorii sociální psychologie.....	25
7.2. Sociální a individuální identita.....	27
7.3. Národní a regionální identita.....	28
7.3.1. Národní identita.....	28
7.3.2. Regionální identita.....	30
7.4. Identita v sociologických teoriích.....	30
7.5. Motivace k folklorní činnosti ve výzkumech.....	32
8. Představení výzkumu.....	34
8.1. Shrnutí východisek mechanismů vedoucích k folklorní činnosti.....	34
8.2. Metodologie kvalitativního výzkumu a jeho úskalí.....	35
8.3. Folklorní soubor a profil respondentů.....	36
8.4. Povaha výzkumu a rozhovory.....	38
9. Mechanismy reprodukce zájmu o folklor.....	40
9.1. Respondenti pocházející mimo Prahu.....	40
9.2. Respondenti pocházející z Prahy.....	42
10. Důvody k zájmu o folklor a členství ve folklorním souboru.....	45
10.1. Folklorní soubor a folklor obecně.....	45
10.2. Taneční a hudební činnost.....	49
10.2.1. Souborová představení.....	52

10.3. Forma kompenzace a úniku.....	55
10.4. Souborový kolektiv a vztahy.....	57
10.4.1. Partner v souboru.....	64
10.4.2. Významné osobnosti folkloru.....	65
10.5. Ovlivnění životního stylu.....	68
10.6. Hodnoty a postoje.....	71
10.6.1. Pocit hrdosti a lidové dědictví.....	75
11. Závěr.....	79
12. Seznam použité literatury a ostatních zdrojů.....	84
13. Příloha.....	89

“Lidová moudrost vedle tisícerych pravd skrývá ještě jednu nevytěženou a bezspornou pravdu o relativnosti všech hodnot a pravd.”

Karel Čapek

1. Úvod

Pěstování folkloru má na území České republiky a hlavně na území Moravy ještě poměrně silnou tradici. (Jančář, Lidová kultura na Moravě, 2000) Projevy tradiční lidové kultury se však v rámci regionů České republiky vyskytují nerovnoměrně. (Blahůšek, 2006, str. 5) Znamená to tedy, že lidová tradice a pěstování folklorních aktivit je živější například na jižní Moravě než v severních Čechách. Moravské regiony se od českých regionů liší i povahovými rysy jejich původních obyvatel. Češi jsou střízlivější a uzavřenější, Moravané naopak dávají najevo své city. Tato skutečnost se projevuje i v jejich folkloru, hlavně v oblasti lidové písně. Na Moravě přetrvává silnější folklorní tradice také z toho důvodu, že lidová píseň se podařila venkovským obyvatelstvem zakonzervovat, zatímco v Čechách ji překryla vrstva barokní hudby. (Bouzek, 2008, stránky 20, 21)

Na Moravě je tedy výskyt uměleckých folklorních uskupení poměrně běžný, ale fakt, že se několik těles zpracovávajících moravský folklor vyskytuje i v Praze, vnímám jako velmi specifický jev a to hlavně pokud se folklorem zabývá mladá generace, která by k lidové kultuře nemusela mít tak silný vztah jako například generace starší, které vyrůstaly v odlišných podmínkách. Ve své diplomové práci se zaměřuji na jednotlivce, kteří se věnují taneční či hudební činnosti v rámci jednoho z pražských folklorních souborů, který zpracovává moravský folklor. Členy souboru jsou jak rodilí Pražané, tak lidé narození mimo Prahu. Pokládám si otázku, jak je možné, že se tito lidé ve svém volném čase zabývají folklorní činností, ač žijí v regionu s velmi slabou folklorní tradicí. Mým cílem je odhalit faktory, které ovlivňují zájem těchto jedinců o folklor.

Folklor je téma, kterým se zabývá hlavně etnologie a etnografie, které kladou důraz především na popis, vývoj a jeho dělení. (Jančář, Lidová kultura na Moravě, 2000), (Krupková, 1991) Tato práce se pokouší na folklor zaměřit spíše ze sociologického hlediska. V teoretické části budu nacházet východiska pro mé výzkumné otázky. Představím souvislosti týkající se folkloru a folklorismu v dnešní společnosti a dále jednotlivé mechanismy, které by mohly zájem o folklor u jednotlivců ovlivňovat. Mám na mysli především vliv socializace a primárních skupin, vzdělávacích institucí, různých kolektivů či regionu. Dále se prostřednictvím různých koncepcí

identity pokusím nastínit možná vysvětlení toho, proč se jedinci touto činností zabývají trvale a dlouhodobě. V druhé- empirické- části práce provedu analýzu rozhovorů s několika členy z již zmíněného folklorního souboru. Budu pátrat po tom, které z mechanismů přenosu zájmu o folklor se objevují u mých respondentů, dále co jim folklorní činnost přináší a z jakého důvodu jsou jedinci dlouhodobými členy souboru. Cílem práce je tedy prostřednictvím kvalitativního výzkumu na vzorku několika členů folklorního souboru zmapovat faktory ovlivňující jejich zájem o folklor, konkrétně tedy mechanismy, které vedou k tomu, že se jedinci folkloru začali věnovat, a také důvody, proč jedinci v této činnosti setrvávají. To jsou i mé hlavní výzkumné otázky.

2. Folklor, folklorismus a tradice

Pro ujasnění pojmů je třeba zmínit, že etnografové rozlišují pojmy *folklor* a *folklorismus*. Folklorem chápeme projevy venkovského či městského obyvatelstva v jejich původním kontextu a prostředí. Folklorismus je možné vysvětlit jako „*způsob existence a přijímání folkloru v nepůvodním prostředí... zbaveného původního kontextu.*“ (Tyllner, 2006, str. 9) Tedy například projevy zájmové umělecké činnosti již nemůžeme považovat za folklor, protože zpěv a tanec pozbyly původního kontextu, v němž byl produkován prvotně. Za projev folklorismu můžeme považovat tradiční pokrmy podávané v restauracích, venkovské zvyky slavené ve městech, tradiční vzory na oděvech. Z hudebního hlediska jsou folklorismem například folklorní hudební festivaly a folklorní soubory, ale také uměle zpracované lidové písně šířené masovými médii. Charakteristickým znakem folklorismu je jeho uvědomělé uchovávání a pěstování folkloru ať už v podobě zvukových, tiskových či televizních záznamů. (Brouček, Jeřábek, & Tyllner, 2007, str. 220) Za projev folklorismu také můžeme považovat využívání krojů, lidových výtvarných prvků v architektuře, malířství či sochařství. (Blahůšek, 2006, str. 16) Cílem folklorismu je tedy prostřednictvím konkrétních činností zajistit, aby folklor (tradiční lidová kultura) byl stále živý (ač v jiném kontextu a situaci) a byl společností vnímán jako existující kulturní prvek.

Pro folklorismus jsou tedy příznačné následující rysy (Sirovátka, 2002, str. 155):

1. záměrné pěstování různých forem původního (autentického) folkloru
2. folklorismus je uskutečňován na institucionálním základu v organizovaném prostředí
3. pro folklorismus mají význam prostředky masové kultury (rozhlas, televize, kniha, tisk)
4. projevy folklorismu nesou jiné funkce než původní folklorní jevy

Folklorismus je možné rozlišovat přímý a nepřímý. Hlavní atributy přímého folklorismu spočívají v tom, že se jeho projevy uplatňují ve formě kontaktů a že napodobují autentický folklor. Snaží se zachovat nebo nahradit podmínky a okolnosti, v nichž autentický folklor existoval dříve. Sem patří například folklor na folklorních festivalech a v rámci folklorních představení, tedy folklorismus souborových hnutí obecně. Folklorismus nepřímý používá technické komunikační prostředky a opouští tak ústní kontaktovou formu. Projevuje se v umění obecně (v architektuře, výtvarnictví, hudbě či literatuře). Jako příklad uveďme šíření původně lidových pohádek prostřednictvím knižní formy či hudební kompozice Leoše Janáčka a

Bohuslava Martinů. Okruh nepřímého folklorismu je oproti přímému mnohem širší a je určen pro široké obecnstvo. (Sirovátka, 2002, stránky 156- 158)

S pojmy folklor a folklorismus souvisí do značné míry pojem tradice. Tradicí rozumíme „*soubor představ o ustáleném chování a názorech pravidelně předávaných mezi generacemi v rámci určité skupiny nebo společenství*“. (Brouček, Jeřábek, & Tyllner, 2007, str. 1065) Tradicí je tedy možné spojit s udržováním morálky, zvyků a tradiční lidové kultury obecně. Termínem tradice je označováno vše, co je v oblasti lidové kultury mezigeneračně přenášeno. Jedná se tedy o materiální i nemateriální lidovou kulturu.¹ (Krupková, 1991, str. 64) Tradicí se mohou stát všechny jevy kulturního dědictví. Musí se však stát vědomou složkou soudobé generace, protože člověk je aktivním nositelem tradice. Proto je tradice jev bytostně spjatý s přítomností a v minulosti má jen své kořeny. (tamtéž, str. 105)

¹ Lidovou kulturu rozlišujeme materiální a nemateriální. Pod pojmem nemateriální lidová kultura chápeme: folklor a folklorismus (slovesný, hudební, taneční), lidovou religiozitu, obyčej a společenské vztahy (vztahy v rodině, v obci, spolky a organizace). Do lidové kultury materiální řadíme: zaměstnání, formu obživy, dům a bydlení, lidový oděv, lidovou stravu, výtvarnou kulturu, ale i dopravu, obchod a trh. (Blahůšek, 2006)

3. Nové kontexty, podoba folklor(ism)u dnes

Chápání úlohy lidové kultury se v rámci historie našeho území měnilo. Lze rozlišit čtyři její základní uchopení, která v jednotlivých fázích souvisela především se společenskými a politickými podmínkami dané doby. V období národní emancipace a obrození byla lidová kultura chápána jako symbol jazyka a národní mentality české společnosti. V historické epoše konstituování české občanské společnosti v poslední třetině 19. a 1. poloviny 20. století se lidová kultura stala symbolem osobitého estetického vnímání, kreativity národa a národní původnosti, která se váže na vesnické vrstvy českého obyvatelstva. V době socialismu v 2. polovině 20. století byla lidová kultura interpretována jako kultura pracujících vrstev a často byla využívána pro politické účely a argumenty. Zároveň v této době vznikala první folklorní hnutí, která připravovala živnou půdu pro současný folklorismus, který je základním uchopením lidové kultury v současnosti. (Moravcová, 2008)

K vývoji a povaze lidové kultury dnes se vyjádřil i sociolog Miloslav Petrušek. (Petrušek, 2001) Ve své úvaze komparuje společnost tradiční a postmoderní. Snaží se také nastínit, jaké místo má lidová kultura v dnešní postmoderní společnosti a v rámci této úvahy představuje handicap současné doby, které za postavení lidové kultury dnes nesou značnou část viny. Petrušek tvrdí, že oproti minulosti se kontexty lidového umění i studium lidového umění zásadně proměnily. Klade si otázku, v jakém sociálním kontextu se dnes lidová kultura nachází. Uvádí, že vedlejší postavení lidové kultury ve společnosti nese vinu postmoderní způsob myšlení. Postmodernismus je typ společnosti, který se liší od společnosti moderní i od společnosti tradiční, které byly reprezentovány právě tradiční kulturou, zatímco doba postmoderní už lokální tradiční kulturou reprezentována není. Původní, lokální jevy jsou vytlačovány nepůvodními a to téměř ve všech oblastech života.

Jak již bylo zmíněno, folklorismus není folklor, neboť v sobě nenesení hlavní znaky folklornosti. Folklorismus je tedy zjednodušeně řečeno folklor zbavený původního kontextu. Že však folklor ztratil původní kontext, ještě neznamena, že nenabyl (nenabývá) kontextu nového. Čím více slábnou původní funkce, tím vzrůstá výskyt funkcí nových. Právě folklor v současném (novém) prostředí například na folklorním festivalu či přehlídce folklorních souborů má zcela jiný

kontext² i funkci. Umělecká díla mají tu vlastnost, že ač jsou produktem konkrétního historického a sociálního procesu, jsou díky své podstatě schopna přežít a dále fungovat i přes různé historické a sociální proměny. Předváděné umělecké útvary (konkrétně lidové písně a tance) jsou stejně jako ostatní umění schopny přenášet svá sdělení a přesahovat různé podmínky. Lidová píseň na folklorním festivalu³ se chová stejně jako další umělecké produkty, které jsou prezentovány na veřejné produkci. V původním prostředí (a kontextu) folkloru je tvůrcem i příjemcem malá skupina lidí, na folklorním festivalu se jeho příjemcem stává „heterogenní skupina třeba tisíce lidí nejrůznějších sociálních vrstev, různého etnického původu a různého kulturního prostředí.“ (Tyllner, 2006, str. 11) Ačkoli zájem o folklor není masovým či majoritním jevem, v tomto znaku nabývá vlastností masové kultury. Vystoupení folklorních souborů dnes probíhají také pro potřeby zahraničního i domácího turistického ruchu a těchto akcí s podobným zaměřením stále narůstá a dochází tak k jejich komercializaci. „K integraci folklorismu do moderní masové kultury přispívají nejvýrazněji novodobé regionální folklorní slavnosti a festivaly.“⁴ (Jančář, 2006, str. 62) Etnograf Josef Jančář v souvislosti se souborovým folklorismem upozorňuje, že „úkolem národopisců... je zabývat se vznikem a vývojem této novodobé části masové kultury v soudobých kulturně společenských a sociálních souvislostech.“ (tamtéž, str. 63) Folklorismus využívá masových forem a prostředků a tím pádem působí na větší okruh diváků a posluchačů. (Sirovátka, 2002, str. 59) O tom, že má folklor v současné době masové znaky, svědčí i následující fakt. Velmi často interpreti lidových písní a tanců zasahují a provádí drobné změny ve folklorních tancích či písních⁵ tak, aby divák či posluchač dostal takový estetický a emotivní zážitek, který si přeje. Sami folklorní interpreti v rámci představení z důvodu primárního zájmu o to, aby uspokojili diváka či posluchače, dávají folkloru znaky masové kultury. (tamtéž, stránky 68- 72) Je tedy možné říci, že druhá existence folkloru nese specifické prvky současné masové kultury, ačkoli zájem o něj není masový. Folklor v současné

² Píseň, kterou kdysi zpíval voják odcházející do války, se dnes zpívá v hospodě, na jevišti nebo ve škole v rámci výuky hudební výchovy.

³ Správně bychom měli používat termín „folkloristický festival“, ale slovní spojení folklorní festival (folklorní i v dalších slovních spojeních jako např. folklorní soubor) jsou natolik vžitá, že je budu nadále používat.

⁴ Dle tohoto zdroje největší zájem o činnost folklorních souborů a o jejich vystoupení má studující mládež a vzdělanější obyvatelé měst. Toto zjištění je v rozporu se stereotypem, že folklor je záležitostí pouze vesnického prostředí a starších lidí. (Jančář, 2006, str. 62)

⁵ Zkracují, prodlužují, vymýšlí další sloky tak, aby dosáhli pointy, provádí hudební úpravy pro větší zvukovou libost.

době hraje velkou roli i v dnešní medializované a vysoce institucionalizované společnosti. Dokázal se na ni velmi dobře adaptovat⁶ a proto i v dnešní době existují společenské příležitosti a prostor pro přímou folklorní komunikaci. (Janeček, 2011, str. 8)

3.1. Funkce folkloru a folklorismu

Folklor, tedy správně folklorismus, ale není nefunkčním přežitkem či pozůstatkem kulturního vývoje. Že zájem o folklorní aktivity neutuchá (jak ze strany diváků, tak ze strany interpretů), dokládá i vysoký a stále se zvyšující počet folklorních akcí (od lokálních přehlídek až po mezinárodní festivaly), kterých se v současné době konají po celé České republice stovky ročně. (Kandert, 2008, str. 36) Folklorismus tedy (oproti tradičním funkcím folkloru) získává funkce nové. Může například sloužit jako nástroj „*naplňování lidské touhy po autenticitě*“ či „*hrát úlohu inspiračního zdroje pro uměleckou a populární kulturu.*“ (Janeček & Bittnerová, 2011, str. 7) Dnes je povyšována funkce estetická a to hlavně z toho důvodu, že je folklor přejat z původního prostředí do prostředí pódia. (Tyllner, 2006, str. 12) Úkolem je potěšit divákovu ucho a oko, protože běžný divák umělecký zážitek hodnotí hlavně z estetického hlediska. Folklorní festivaly jsou také pořádány mezinárodně, z čehož vyplývá, že diváci poznávají i cizokrajný folklor a festivaly se tam stávají „*rituálem interkulturního setkávání.*“ (Tyllner, 2006, str. 12)

Folklorismus dnes plní různé funkce jak pro společnost jako celek, tak pro jednotlivce, kteří se mu volnočasově věnují. Mezi tyto funkce patří funkce *zábavní* (například hudební akce, kdy k poslechu i k tanci hrají cimbálové muziky) a již zmíněná funkce *estetická* (taneční vystoupení folklorních souborů), dále funkce *krajová* a *národní* (například reprezentace regionu interprety v lidovém kroji v rámci různých mezinárodních setkávání), funkce *reprezentační* i *komerční* (například pořádání folklorních plesů či vydávání CD). Mezi další funkce folkloru hlavně v úrovni jednotlivce patří funkce *výchovná* (hlavně v případě dětí, kdy jim folklorní činnost předává například kladný vztah k národní lidové kultuře), *kontaktní*, *integrační* a *identifikační*.

⁶ Není výjimečností, že cimbálové muziky si točí klipy, folklorní soubory umísťují videa na sociální sítě.

Člověk prostřednictvím folklorního světa získává určité sociální kontakty, přátelství či identifikaci s konkrétní skupinou. (Sirovátka, 2002, str. 59)

Ačkoli folklorní prostředí, jeho historie a podoba jsou v Evropě v porovnání s USA odlišné, je přínosné zmínit teorii amerického antropologa a folkloristy Williama Bascoma, který hovoří o čtyřech funkcích, kterými folklor disponuje i v současnosti. Dle Bascoma (Bascom, 1954) je folklor součástí každodenní lidské reality a kultury, kterou lidé sdílejí. Zároveň má folklor v kultuře čtyři primární funkce:

1. *Zábavní*. Prostřednictvím folkloru lidé unikají od společenského útlaku norem a nacházejí cestu, jak se pobavit a způsob, jak uniknout. (Například vyprávění různých báchorek a vymyšlených příběhů.)
2. *Sociálně racionalizační*. Folklorem je prostřednictvím rituálů a institucí odůvodňována náležitost ke konkrétní kultuře.
3. *Edukativní*. Folklor slouží jako nástroj sociálního učení a posiluje tak morální hodnoty společnosti. (Například příběhy o strašidlech vyprávěné dětem.)
4. *Sociálně normativní*. Tato funkce má za úkol udržovat konformitu a naučené vzorce chování. Oproti funkci edukativní má funkce sociálně normativní působit i v dospělosti. Má být nástrojem sociální kontroly a sociálního tlaku.

Funkcemi folkloru se zabýval také americký folklorista Alan Dundes. (Dundes, 1965, str. 277) Projevy folkloru dle jeho názoru plnily funkci *výchovnou* a to hlavně v období dětství, kdy byly dítěti předávány základní morální pravidla a dítě tak bylo socializováno do společnosti. Další funkcí folkloru bylo *posilování skupinového cítění a solidarity*. Folklor jistě také plnil funkci *zábavní*, kdy prostřednictvím zábavní činnosti (například zpěv písně na poli) byla nudná nebo těžká práce usnadňována. Tuto funkci je možné aplikovat i do současné společnosti, kdy prostřednictvím folklorismu může být vynahrazováno či kompenzováno náročné či stresující zaměstnání. S tím souvisí i funkce *úniková*, kterou Dundes rovněž zmiňuje, kdy folklor slouží jako prostředek k úniku z reality, ať už v kontextu původním či novém. Dle Dundese folklor slouží také k *vyjádření neschváleného či tabuizovaného tématu*. Tvrdí, že v každé kultuře existují určitá slova a činy, které nejsou společensky přípustné, avšak vyskytují se ve folklorních projevech těchto kultur. Jako příklad uvedme vulgární slova nebo sexuální témata v lidových písních.

4. Lokální kultura v prostředí venkova a města

V rámci mého výzkumu je důležité položit si otázku, proč je tradiční lidová kultura v podobě moravských tanců a hudby uchovávána v prostředí hlavního města, ačkoli, jak nastiňuje tato kapitola, město nedisponuje ideálními podmínkami pro výskyt a reprodukci tohoto jevu. Beze sporu je venkov prostředím, ve kterém díky jeho charakteristikám dochází k udržování a reprodukování tradiční lidové kultury spíše než v prostředí města. Situace ve městech je odlišná, protože život ve městě přináší jinou podobu lokální kultury a s ní i související životní styl.

Venkovské prostředí oproti prostředí městskému má obecně vyšší schopnost uchovávat prvky tzv. *lokální kultury*. Součástí lokální kultury je také lidová kultura. Prvotně jsou lidová kultura a lidové zvyky praktikovány malými venkovskými skupinami. Jejimi nositeli jsou skupiny homogenní jazykově a rasově, skupiny izolované, konzervativní, soudržné. Původ lidových zvyků je často anonymní, protože prvotně měly zvyky pouze lokální význam. V dnešních podmínkách však lokální kultura zahrnuje jak prvky lidové kultury, tak prvky kultury populární. Lokální kulturu je třeba vymezovat v konkrétním prostoru a čase. Jedná se tedy o jakési specifikum kulturního života v rámci určitého území, například v rámci konkrétního regionu. (Zemánek, 2003, stránky 125, 126) V uchovávání lokální kultury s důrazem na prvky kultury lidové existují mezi regiony i mezi jednotlivými českými zeměmi značné rozdíly. Morava je oproti Čechám mnohem více kulturně a lokálně stabilní, což se týká právě i stálé přítomnosti tradiční lidové kultury.⁷ (tamtéž, str. 147)

Lokální kultura se však neomezuje jen na prostředí venkova. Svou charakteristickou lokální kulturu mají také města, která však mnohem častěji bývají zasažena vlivy masové populární kultury. Ačkoli je venkovská tradiční kultura stále více vytlačována životním stylem typickým pro město, na venkově ještě místy lidová kultura doposud hraje poměrně významnou roli. Děje se tak proto, že na venkově je tradiční lidová kultura konzervována a to z několika důvodů: Na venkově dochází k větší sociální kontrole a s tím související menší anonymitě jedince. Také z tohoto důvodu má venkov menší schopnost absorbovat nové cizorodé prvky. Oproti tomu v městském prostředí je každý jedinec do jisté míry anonymní a prostředí města celkově

⁷ Jednou z příčin je odlišný historický vývoj těchto území. Morava na rozdíl od Čech stála více stranou významným destabilizačním událostem, například husitským válkám, povstáním či německému vlivu.

disponuje větší sociální pružností. Na venkově se častěji uplatňuje přímý sociální kontakt, který tradiční lidovou kulturu uchovává, oproti městu, v němž existují různé komunikační bariéry. Lidé na venkově mají větší kontakt s přírodou než lidé ve městech a celkové životní tempo je v prostředí vesnice pomalejší. Venkovská obec hlavně díky jejímu menšímu prostorovému měřítku vytváří předpoklad větší pospolitosti, sdílení a pocitu sounáležitosti. Tento fakt se projevuje i v oblasti rodinného prostředí, kde rodinná pouta, soužití a vazby na venkově jsou silnější a pevnější než ve městech. (tamtéž, stránky 130, 131)

Pro život na venkově je typická nejen významnost rodinného života, ale také důležitost spolkového života. Účast a členství v různých typech spolků na venkově nahrazuje společenskou roli náboženství. Spolkový život se také stává nositelem místních tradic, komunikačním médiem obce a celkově plní integrační funkci. Spolky mají různou podobu a zaměření. Může se jednat o dobrovolné hasiče, sdružení včelařů, sportovní kluby, místní politické organizace, divadelní ochotnické spolky nebo také pěvecké a folklorní kroužky či soubory. (tamtéž)

Pokud bychom měli porovnat život dětí a jejich přístup k lidové kultuře na vesnici a ve městě, jistě bychom našli rozdíly. Jako příklad uveďme rozdílný poměr kontaktu mezi vrstevníky, s nimiž dítě přichází do styku. Ve městech jsou děti více pod vlivem školy a dalších vzdělávacích i kulturních institucí, které město nabízí, oproti dětem na vesnici, které tráví volný čas spíše v herním kolektivu svých vrstevníků a právě toto prostředí umožňuje přenos a sdílení herního a ústního folkloru. (Pospíšilová, 2005, stránky 124, 125)

5. Vědecké zkoumání folkloru

Folklor jako téma je převážně zkoumán z hlediska etnologického a etnografického. Cílem etnografie je zaznamenávání jevů hmotných i nehmotných, které jsou typické či příznačné pro daný region či lokalitu, a vytváření charakteristického obrazu dané oblasti. Etnologie pak tyto jevy porovnává. (Blahůšek, 2006, str. 6) Etnologie a etnografie se na folklor dívají především optikou explorativní, popisnou a srovnávací. Věda, která se zabývá konkrétně zkoumáním folkloru, se nazývá folkloristika. Vědci, kteří se v rámci bádání zabývají folklorem, jsou označováni jako folkloristé. (Brouček, Jeřábek, & Tyllner, 2007, str. 220) V rámci zkoumání folkloru se folkloristé zabývají následujícími oblastmi (Brunvand, 1998, str. 25):

- Definice (co je a není folklor)
- Klasifikace (rozlišení folklorních žánrů a jejich rozlišení)
- Zdroje (kdo jsou nositelé folkloru)
- Původ (kdo původně folklor vytvářel)
- Přenos (kým je folklor přenášen a reprodukován, jak rychle a jak daleko)
- Proměny (jak se folklor mění a vyvíjí a z jakých důvodů)
- Struktura (jaké jsou skryté formy folkloru a jaký je vztah formy a obsahu)
- Funkce (jakou hraje úlohu a jaké funkce plní pro společenství i pro celou společnost)
- Účel, smysl (co chce interpret vyjádřit a jaký je účinek na publikum)
- Význam (co folklor reprezentuje a symbolizuje)
- Použití, aplikace (co studium folkloru přináší dalším oblastem bádání)

Folklor jako jev je možné ale uchopit i jinými vědeckými přístupy. Využití sociologie a sociální psychologie v etnografii a etnologii je podle některých badatelů jediným možným způsobem, jak přistupovat k současným výzkumným otázkám. (Toncrová, 2005, str. 168) Sociologické pojetí pronikalo do etnografie a folkloru především ve 20. a 30. letech 20. století, a to v Evropě i mimo ní. Mezi významné práce tohoto charakteru je možné zařadit příručku *Le Folklore* (1936) francouzského badatele A. van Gennepa, knihu *Manuel de folklore* (1936) P. Saintevese nebo u A. Varangaca knihu *Definición du folklore* (1938), který národopis považoval za sociologickou disciplínu, jejíž hlavním předmětem zkoumání je kultura a život pracujících mas. (Sirovátka, 2002, str. 18) Například v Rumunsku sociologické pojetí ve studiu lidové kultury souviselo se

založením samotné rumunské sociologie. Velký vliv v evropském bádání měla sociologicky zaměřená folkloristická škola, která působila v Německu. Hlavním představitelem této školy byl J. Schwietering, který se opíral o klasické práce některých badatelů jako například F. Tönniese, W. Sombarta nebo M. Webera. Tato škola se v rámci svého studia soustředila na lokální společenství a malé primární sociální skupiny. Vycházeli totiž z názoru, že folklorní jevy se rozvíjejí právě v tomto sociálním prostředí. (tamtéž) Na tomto místě však není cílem představit konkrétní výzkumy či obsah práce světových sociologicky zaměřených etnografů. Mým cílem je spíše poukázat na to, kdy začala být lidová kultura uchopována sociologicky. Je však důležité zdůraznit, že folklor je pro každou zemi specifický a jeho srovnání v rámci zemí či kontinentů je problematické.

I na českém území se ve 20. a 30. letech 20. století začal objevovat sociologicky orientovaný národopis. Uvedme například sociologa I. A. Bláhu, která zveřejnil v roce 1932 v časopise Sociologická revue projekt, který se zaměřoval na výzkum hornáckého městečka Velké nad Veličkou. Jeho výsledkem měla být sociologicko -národopisná monografie o této obci zabývající se kategoriemi jejího obyvatelstva a sociálními skupinami, projevy lidové kultury, jejími funkcemi a podobně. Byl přesvědčen, že by národopisu mohla prospět právě sociologicky orientovaná metoda. (Sirovátka, 2002, str. 19) Sociologicky orientovaným badatelem byl i Bedřich Václavek, který čerpal z prací německy orientovaných etnografů a folkloristů. Byl zaměřen na výzkum lidové písně, kterou spojoval se všemi složkami a vrstvami společnosti. Z toho důvodu byl toho názoru, že je nutné se zaměřit na písně všech společenských vrstev a neomezit se ve výzkumu jen na venkovský lid. (Václavek, 1963)

Pokud v současné době o folkloru či folklorismu uvažujeme v rovině sociologické, mohou nás zajímat společenské vrstvy či skupiny, které folklor pěstují a prostředí či kde se tento jev vyskytuje. Zajímavá je i otázka, jaké funkce v dnešní době pěstování folkloru má. Můžeme také zkoumat, jak velkou roli v zájmu o folklor hraje socializace, tedy jaký vliv na reprodukci folkloru má rodina, region, vzdělávací instituce, vrstevnické, zájmové a jiné skupiny. Můžeme zkoumat motivaci jedince a jeho seberealizační potřeby. Právě na tomto místě narážím na své dvě hlavní výzkumné otázky, které jsou následující: *Jaké existují mechanismy, které jedince vedou k činnosti ve folklorním souboru a k tomu, že se této aktivitě dlouhodobě věnuje?*

6. Vliv socializace a primárních skupin na reprodukci folkloru

Nejčastější formou přenosu a reprodukce folkloru je ústní forma. Ústní tradicí jsou reprodukovány například pohádky, příběhy, říkanky či písně. Za méně častou formu přenosu je možné považovat formu písemnou, kdy je folklor přenášen prostřednictvím knih či zpěvníků. Tímto způsobem dochází přenosu folklorní informace od jedince k jedinci, z generace na generaci další. (Dundes, 1965, str. 217) Pro mou výzkumnou otázku však není tak důležitá forma přenosu, ale spíše prostředí, v nichž dochází k jeho reprodukci. V následující kapitole představím některá prostředí, ve kterých je nebo může být folklor reprodukován. Jako východiska použiji převážně výzkumy a studie z prostředí České republiky, v rámci které je tento jev také zkoumán.

Socializace je proces, v rámci kterého přijímáme kulturní vzorce, normy a hodnoty společnosti. Podoba kultury je tedy závislá na skupinách, jichž jsme součástí. Chápání pojmu kultura je vázáno na určitou skupinu, například národ, etnikum, obyvatele regionu, obyvatele konkrétní lokality či obce. „*Kultura je symbolickým systémem určité skupiny, souborem kolektivních hodnot a představ členů určité skupiny.*“ (Kandert, 2008, str. 35) Pokud tedy bude existovat konkrétní skupina, bude existovat i kultura této skupiny. Je tedy možné vycházet z předpokladu, že právě tyto skupiny ovlivňují jedince v procesu socializace. Ať už se jedná o rodinu, vzdělávací instituce či obec, vždy záleží na konkrétních skupinách, jak bude jedinec socializován. Je tedy pravděpodobné, že jedinci věnující se folkloru se k této činnosti dostali již v rámci socializačního procesu.

Koncepci primárních skupin můžeme nalézt u Ch. H. Cooleyho, jehož termín „primární skupina“, tedy skupina, v níž se odehrává socializační proces, je dnes již termínem běžně používaným. Mezi tyto skupiny patří například rodina, sousedství, kolektiv hrajících si dětí. (Cooley, 1927) Za nejdůležitější oblast, v níž probíhá přenos informace, považuje ruský etnograf J. V. Bromlej právě rodinu. Zaměřuje se na způsoby a formy přenosu informace a jejího osvojování. Důraz klade na slovní informaci v podobě mluvené i psané. (Bromlej & Filová, 1980) Tradice a lidová kultura jsou tedy informace přenášené dalším generacím v „kódu“, k čemuž dochází právě v prostředí primární skupiny, konkrétně rodiny. Etnograf Karel Fojtík zdůrazňoval důležitost role místní sociální skupiny, která je nositelkou lidové kultury. V těchto

skupinách mají její členové pocit sounáležitosti, protože skupina si je vědoma své svébytnosti a odlišnosti od jiných skupin. (Skalníčková & Fojtík, 1971, str. 5)

Že život člověka ovlivňuje prostředí, zážitky a názory prožívané a přijaté v dětství, dokládá i socioložka Hana Librová ve svém výzkumu alternativních postojů skupiny obyvatelstva, která žije životem v dobrovolné skromnosti či „zeleným“ způsobem života. (Librová, 1994) Zjistila, že původ názorů a současného jednání těchto lidí je nutné hledat v dětství. Jedinci v souvislosti s důležitými událostmi v dětském věku zmiňují jejich prarodiče, kteří žili na venkově a právě oni je naučili to, co dnes charakterizuje jejich životní styl. Kromě tématu „babička a děda jako nositelé hodnot“ uváděli respondenti vzpomínky na události vázané na určitou krajinu. V tomto případě se sice nejedná o předávání lidové kultury, ale princip přejímání hodnotového žebříčku od rodinných příslušníků a přijetí těchto hodnot mohou být totožné.

6.1. Přínos Oldřicha Sirovátky ke zkoumání folkloru

Oldřich Sirovátka, ačkoli se profesně jedná spíše o etnografa, dává výzkumu folkloru sociologický aspekt. V centru jeho pozornosti stojí interpret, posluchači i celé sociální prostředí, vazby a kontext, které souvisí se zkoumaným jevem. Zkoumá tedy například kým, kde a jakým způsobem jsou prezentovány folklorní skladby. (Sirovátka, 2002, str. 17) Zdůrazňuje, že zkoumáno by mělo být především to, kde a jak se folklorismus projevuje v současnosti i jak se projevoval v minulosti, jaké jsou jeho oblasti (folklorismus souborový, festivalový, umělecký, komerční, turistický...), jaké jsou jeho funkce a že je třeba zohledňovat hlavně psychologický a sociologický aspekt. (tamtéž, str. 155) Sirovátka pro definici folkloru zdůrazňuje klíčový význam malých primárních skupin⁸. Folklorní komunikace je přímá, přirozená a bezprostřední a odehrává se právě v malých sociálních skupinách, zatímco v případě prostředků masové kultury (televize, rozhlas, zvukové záznamy) se jedná o komunikaci nepřímou, která je typická pro složitější a větší sociální formace. Malé sociální skupiny jsou tedy zásadní pro reprodukci a životnost folkloru. Probíhá v nich totiž aktivní účast na něm. Mezi interpretem a publikem vzniká aktivní vazba a každá interpretace (ať už hudby nebo textu) je jedním reprodukčním

⁸ Američtí folkloristé rovněž přikládají v oblasti reprodukce folkloru velký důraz na studium sociálních skupin. Dělí tyto skupiny na pracovní skupiny, věkové skupiny, rodinné skupiny, genderové skupiny, regionální skupiny a etnické nebo národní skupiny. (Brunvand, 1998, str. 51) Americká společnost má však zcela odlišný historický vývoj, tradici a povahu folkloru.

aktem. Mezi tyto malé sociální skupiny patří rodina, okruh přátel nebo také pracovní okruh. Není však možné existenci folkloru omezovat pouze na malé primární sociální skupiny. Tam má jen své kořeny a základní reprodukci. Folklorní jevy se totiž vyskytují i v širších a složitějších sociálních strukturách (vrcholem je národ či skupina národů), do kterých se šíří právě z malých skupin. Folkloristické bádání by se mělo zaměřit právě na mechanismy, prostřednictvím kterých k tomuto šíření dochází. (tamtéž, stránky 20-22)

Koncepce malých skupin v souvislosti s folklorem je užitečná především z toho důvodu, že umožňuje vnímat folklor jako jev současný, protože se váže právě na malé sociální skupiny, které i v současné době folklor uchovávají. Nelze pochybovat o tom, že malé primární skupiny jsou „*první a bezprostřední sociální útvary, do nichž jedince vstupuje a v nichž žije a že bezprostřední, ústní komunikace je primární a nejčastější formou jejich sociálního komunikování.*“ (tamtéž, str. 27) Některé skupiny mají velmi pevnou povahu a jsou stálé, některé jsou naopak nestálé a dočasné. Všechny však tvoří článek spojující jedince a společenský celek. Styk tváří v tvář, komunikace, sdílení zážitků, hodnot či společné zájmy vedou ke vzniku skupinového myšlení. Vytváří se tedy jakýsi „*duch skupiny*“, který spojuje jednotlivce ve skupině v jejich hodnotové orientaci, názorech a postojích, normách či pravidlech. Je zjevné, že síla vazeb v rámci těchto skupin je pevná nejen ve vesnickém prostředí. (tamtéž, stránky 27, 28)

6.2. Rodina a prostředí obce

Následující dva výzkumy dokazují, že na území Moravy hrají velkou roli v reprodukci folkloru dva faktory. Prvním je rodinné prostředí a druhým folklorní dění v obci, které v některých lokalitách patří mezi nedílnou součást lokální kultury. Toto je však příklad folklorně živých lokalit na Moravě, situace na území Čech i v některých slezských a moravských⁹ částech republiky je pravděpodobně odlišná. Jako východiska v následujících kapitolách však používám výzkumy z moravského prostředí, protože výzkumy z méně folklorně živých lokalit (ideálně z prostředí Prahy) nejsou dostupné.

⁹ Není možné generalizovat, že všech moravských částech je folklor stále živý.

Zájem o folklorní činnosti v některých moravských částech naší republiky nepolevuje a je stále předáván dalším generacím, na čemž má zásluhu hlavně prostředí rodiny a konkrétní regionální území. Na území Moravy a hlavně v oblasti Slovácka vznikaly dětské folklorní soubory již v 50. letech 20. století hlavně tam, kde se vyskytovaly folklorní soubory pro dospělé a měly funkci „folklorních jesliček“, v nichž se vychovávaly budoucí generace folklorních tanečníků a muzikantů. Převážně se jednalo o děti členů z dospělých souborů a o děti jejich přátel. Tento fenomén však přetrvává i do dnešní doby. Zde hrál a stále hraje prokazatelnou roli příklad v rodičích, kteří doma své děti vychovávali ve folklorním prostředí. Dle výzkumu děti, jejichž rodiče byli aktivními členy souboru, o folklor často projevovaly zájem samy. (Habartová, 2008, str. 15) Tyto děti jsou tak vedeny ke vztahu k lidové hudbě a tanci již v rodinném prostředí a zároveň, pokud žijí ve folklorně živé lokalitě, je jejich zájem umocňován i folklorním životem v obci. Hlavně v moravských oblastech je zřejmé, že se děti aktivně zapojují do folklorního dění v obcích. Vystrojeni do krojů jsou součástí průvodů v rámci folklorních slavností a hodů. I v současné době se stále zvyšuje počet tamějších dětských folklorních těles. (tamtéž, str. 18, 19).

Jeden z výzkumů zaměřený na hudební jevy v rámci moravských a slezských obcí u dětí školního věku sledoval, jak se vytváří základy zpěvního repertoáru. Středem zájmu byla otázka, jaké faktory do tohoto procesu vstupují a jaká je úloha rodiny, školy a dalších institucí. V případě folklorně živých oblastí (hlavně Hornácko a Podluží) lze pozorovat zásadní vliv rodiny a také lokální tradice. Nejmladší generace je do folklorních činností vtažena už v útlém věku. Děti se účastní kulturního dění v obci, jehož součástí je i zpěv lokálních folklorních písní. Děti jsou v těchto oblastech také často téměř automaticky zapojovány do folklorních souborů, což zpěvnost lidových písní umocňuje. (Toncrová, 2005, stránky 176, 177)

6.3. Škola

Škola je pro dítě zásadním faktorem organizace jeho života. Kromě prostředí rodiny, v němž se vyvíjí vztahy, rodinné návyky a rituály, které si dítě z rodiny odnáší do svého dospělého života, je škola druhým nejčastějším místem, ve kterém dítě tráví čas. (Pospíšilová, 2005, str. 125) Mateřská škola i škola jsou institucemi, které přímo i nepřímo mohou ovlivňovat tradování a

reprodukcí folklorních her a jevů, a to z toho důvodu, že vzdělávací instituce mají velkou úlohu v socializaci dítěte. (Pospíšilová, 1994)

Dle následujícího zdroje ale v současné době nemůžeme hovořit o tom, že by ve škole byly děti vedeny ke vztahu k folkloru. Oproti škole je však logicky prostředí folklorních souborů zásadním prostorem, kde si dítě k folkloru utváří pozitivní vztah. Tyto výsledky dokumentuje provedený výzkum¹⁰, který měl za cíl zjistit, jak děti ovlivňuje aktivní činnost v kolektivních volnočasových uměleckých aktivitách. (Schauerová, 2007) Výzkumu se účastnilo 1300 dětí ve věku od 12 do 14 let. Kontrolní skupinu tvoří děti, které se takovým aktivitám nevěnují. Jedna z otázek se ptala na to, zda si děti zazpívají lidovou píseň jen tak pro sebe. Kvantitativně děti z folklorních souborů převyšují ostatní skupiny respondentů (dětí ze sborového zpěvu, divadelního kroužku a kroužku scénického tance). Celkový zájem o folklor, tedy návštěva folklorních představení a festivalů, mají nejvíce právě děti z folklorních souborů, což však není nijak překvapivé zjištění. Důležitý fakt vyplývající z výzkumu je ale ten, že škola není institucí, v níž by děti získávaly pozitivní vztah k folkloru. Jen děti navštěvující folklorní soubor považují folklor za umění. Jedna z dalších otázek měřící národní hrdost zněla: „*Myslíš, že by měli lidé poslouchat lidové písně svého kraje a učit se jim?*“ pozitivně odpovědělo téměř 50 % dětí z folklorních souborů, ostatní děti odpověděli v 64 % negativně. 50 % se zdá být poměrně nízké číslo, které je možné vysvětlit například tím, že v dětech nevyvolává folklor pocit hrdosti na národní kulturní dědictví, ale spíše ho vnímají právě jako umění nebo způsob trávení volného času. Tato skutečnost se však s rotoucím věkem respondentů může měnit.

¹⁰ Výzkum byl uskutečněn v rámci projektu Význam vybraných uměleckých kolektivních aktivit pro rozvoj osobnosti, jehož výsledky byly publikovány v roce 2008. Jedná se o rezortní výzkum Ministerstva kultury ČR.

7. Koncepce identity

V rámci socializačního procesu se jedinec včleňuje do společnosti, učí se normativním a hodnotovým principům a vzorcům chování. Člověk si tak vytváří vlastní osobnost. Díky socializačnímu procesu se jedinec stává součástí společnosti a utváří si svou identitu. Kromě základní identity, která je neměnná (například fyzický vzhled, genetický kód či povahové vlastnosti), rozlišujeme ještě specifické identity, které jsou měnné v čase a závisí na kulturních a sociálních podmínkách. (Petrušek, 2009, str. 61)

Stručné výsledky některých ze zmíněných výzkumů dokazují, že folklorní činnost hraje v životě těchto jedinců různě významnou úlohu. Dále je možné říci, že pokud by jedince folklorní činnost (i kterákoli jiná volnočasová aktivita) nenaplňovala či v ní nenacházel smysl, s největší pravděpodobností by se jí nevěnoval dlouhodobě. Co však jedince vede k tomu, že se činnosti dlouhodobě věnují, je mou další výzkumnou otázkou. Pokud jedinci hodnotí svou činnost jako smysluplnou, přikládají jí určitou významnost, hodnotu. Po dobu, po kterou se folkloru věnují, se činnost mohla stát součástí jejich hodnotového žebříčku a identity. V následující kapitole jako východiska poslouží teorie identity sociální psychologie. Dále představím koncept individuální a sociální identity, regionální a národní identity, velké sociologické teorie pracující s koncepcí identity a na závěr zmíním některé výzkumy zabývající se smyslem a významem folklorních aktivit pro jedince.

7.1. Identita v teorii sociální psychologie

Psychologie předpokládá, že člověk si utváří takové hodnoty, které jeho životu dávají smysl. Smysluplnost je tedy základní hnací silou aktivity člověka. S potřebou životní smysluplnosti souvisí i stanovování cílů. V našem životě si utváříme různé cíle, které můžeme například dělit dle časové náročnosti na krátkodobé a dlouhodobé či dle rozsahu na úzké a široké. (Křivohlavý, 2006) Existuje několik oblastí, z nichž čerpáme témata pro smysluplné zaměření našeho života. Je to oblast tvoření, kam spadají všechny kreativní aktivity. Dále oblast zážitková, v níž zažíváme estetické a emoční prožitky a oblast postojová, kdy jednáním vyjadřujeme svůj názor či přesvědčení. (Frankl, 2006) Americký sociální psycholog Roy Baumeister tvrdí, že kdyby u člověka nebyl přítomen pocit smysluplnosti, naše chování by bylo řízeno pouhými instinkty a

impulzy. (Baumeister, 1991, str. 18) Podobně jako Frankl analyzuje oblasti, k nimž bývá lidský život v otázce smysluplnosti zaměřen. Dle Baumeistera jsou to následující oblasti:

1. oblast práce (Smysl hledáme v našem zaměstnání, povolání či dosahování kariéry.)
2. oblast lásky (Hledáme lásku vášnivou, partnera pro osobní blízkost či oddanost, přátelství.)
3. oblast štěstí (Sem můžeme zařadit důležitost zdravotního stavu, sociálních vztahů, životní úroveň a další faktory, které jsou individuální pro každého jedince.)
4. oblast sebepojetí/ identity

Baumeister se domnívá, že tvorba identity je v současné době životním cílem každého člověka a jedná se o „hodnotu nad hodnoty“. Lidským cílem je stát se takovým, jakým by chtěl člověk být, což je z hlediska času úkol poměrně dlouhodobý. Do oblasti identity tak v podstatě spadají všechny tři předcházející oblasti (práce, láska, štěstí). Člověk svobodně nachází názory, principy a činnosti, které mu jsou blízké. Ty následně přijímá za své a stávají se součástí jeho osobnosti, identity. Touha po seberealizaci vlastního já je stavěna na nejvyšší stupeň hierarchie hodnot. Pocit životní smysluplnosti dosáhne ten, kdo dosáhne seberealizace a najde tak své vlastní já, podobu své identity. (Baumeister, 1991) Pokud budeme považovat tuto teorii za platnou, znamenalo by to, že pokud je pro mé respondenty z jistého důvodu folklorní činnost nedílnou součástí jejich života, je také součástí jejich identity a zároveň projevem seberealizace. Zájem o folklor či folklorní činnost v souboru může zároveň stát na vrchních příčkách respondentova hodnotového systému. Tento fakt se však nemusí potvrdit, pokud jedinci nebudou ve své aktivitě nalézat smysluplnost či pocit seberealizace.

Erikson (1968) považuje formování identity za vývojový úkol pozdní adolescence, avšak proces jejího vývoje neuzavřel pouze do této fáze. Dosažení identity dle Eriksona znamená získání pocitu vlastní jedinečnosti a vlastní celistvosti, sjednocení zkušeností v čase, dosažení pocitu stability, vlastní sociální hodnoty a tvorbu vlastních hodnot. M. Berzonsky koncipoval tři strategie vytváření identity: informační, normativní a vyhýbavou. (Berzonsky, 1989) Jedinec, u něhož převládá informační styl sebedefinování (identity), je v sebepoznávacím procesu velmi aktivní. Hledá nové užitečné informace pro hlubší porozumění a pochopení. Uvědomuje si vlastní dynamičnost a jsou pro něj důležité vlastní hodnoty a cíle. Jedinci s normativním stylem sebedefinování se hodnotí podle reakcí z vnějšího světa. Významné jsou pro ně představy a

názor referenčních skupin a důležitých osob v jejich životě. Přijímají jejich názory za své bez nutnosti jejich verifikace. Pro tyto jedince je důležitá stabilita a proto nevyhledávají rozpory, které by mohly jejich percepci narušit. Jedinci s vyhýbavou strategií odmítají jasné vymezení sebe sama. Neradi se dostávají do konfliktů, nezabývají se sami sebou a neradi se dostávají do situací, kdy se mají rozhodnout. Jejich chování motivuje aktuální situace a potřeby, často hmatatelné zisky. Respondenti, kteří se začali folklorní činnosti věnovat sami bez ovlivnění rodiny, mohou dle výše popsaných strategií volit spíše strategii informativní, která pravděpodobně ovlivnila fakt, že se k této ve větším městě neobvyklé zájmové aktivitě vůbec dostali.

7.2. Sociální a individuální identita

V rámci nejjednoduššího rozdělení rozlišujeme identitu sociální a individuální. Sociální identita označuje jedincovu příslušnost k různým sociálním skupinám (například národ, sociální vrstva, zájmový kolektiv). (Šubrt, 2008, str. 121) K rozvoji zkoumání problematiky sociální identity přispěl Henri Tajfel svou teorií sociální identity v knize *Human Groups and Social Categories*. (1981) Tajfel tvrdí, že lidé se hodnotí a definují ve smyslu skupin, ke kterým náleží. Konkrétní skupina lidem poskytuje sociální identitu, kolektivní sebepojetí. Počet sociálních identit záleží na počtu skupin, ke kterým jedinec náleží. Tyto sociální identity definují a hodnotí, jak by měl člověk jednat, přemýšlet a kým by měl být.

Člověk se nedefinuje pouze příslušností k určité sociální skupině. Velmi důležitá je také identita osobní. V nejširším slova smyslu označuje pojem osobní identita „*vědomí toho, kým člověk jakožto individuum je*“ (Šubrt, 2008, str. 120) Pro interpretativní sociologii je osobní identita důležitý pojem, protože ji chápe jako jakýsi referenční bod, podle kterého si jedinec organizuje vztah k vnějšmu světu. Identita ale nemusí být pouze „jednorozměrná“. Pokud jedinec zvolí cestu vícerozměrné identity, má větší možnost se vymanit z tlaků sociálních norem a vazeb, kterými disponuje identita jednorozměrná. Chrání tak vlastně jedince před následky selhání. Kupříkladu neúspěšnost v zaměstnání může být kompenzována v rodině, náboženské komunitě či zájmové skupině. (Šubrt, 2008, str. 130)

M. Petrusek zmiňuje, že velkým nedostatkem a důležitým znakem současné společnosti je fakt, že postmoderní společnost má problém nalézt svou identitu. „*Tradiční společnosti si byly vědomy své identity, kterou posilovaly právě svou vlastní kulturou.*“ (Petrusek, 2001, str. 27) Naráží na problém, kdy současná společnost má s individuální i skupinovou identitou velké problémy, hlavně v dnešní době globalizovaného světa. U tradičního člověka tomu tak nebylo už jen proto, že nebyl nositelem několika rolí zároveň.

7.3. Národní a regionální identita

Národní a regionální identita patří mezi důležité skupinové identity. Regionální identita určuje, s jakým regionem se identifikujeme, národní identita definuje, za koho se kulturně a politicky považujeme. Národní identitu lze chápat jako konstrukt, který se skládá z několika prvků. Patří mezi ně právě například teritoriální identita, pociťování národní hrdosti či láska k národu. (Plecitá & Řeháková, 2004) Tyto prvky národní identity i míra a podoba identity regionální by mohly být pro mou výzkumnou otázku důležité. Jedním z faktorů, který může do určité míry ovlivňovat folklorně aktivní jedince v jejich zájmu, je právě láska k národu či ke konkrétnímu regionu a s tím související hrdost na dědictví lidové kultury daného prostoru.¹¹

7.3.1. Národní identita

Český antropolog Ladislav Holý tvrdí, že pro Čechy je národní identita základní kolektivní identitou a je nadřazena ostatním identitám. (Holý, 2001) Výzkum ISSP 2003 však mluví o opaku. Respondentům bylo nabídnuto deset různých identit, mezi kterými měli vybrat tři nejdůležitější. Výčet možných identit byl následující: zaměstnání, rodina, rasa/etnikum, pohlaví, věk, národnost, náboženství, politická strana, sociální třída a část země, kde respondent žije. Dle výsledků je v České republice na prvním místě zaměstnanecká identita, na druhém místě rodinná identita, na třetím místě identita týkající se pohlaví. Na čtvrtém místě se umístila identita věková

¹¹ Ve vymezení regionu a především národa nacházíme metodologický problém. Hranice těchto celků je problematické vymezit.

a národní identita až na místě pátém. Evidentně tedy nepatří mezi nejdůležitější identity, stejně tak jako identita regionální (tedy místo, kde respondent žije). Ta se dokonce umístila až na místě posledním. (Plecitá & Řeháková, 2004, str. 15)

Národní hrdost chápeme jako pozitivní cit, který jedinec chová ke svému národu. Výzkum ISSP 1995 i 2003 měřil národní hrdost v různých oblastech v rámci České republiky. Jedná se například o následující oblasti: fungování demokracie, politický vliv ve světě, věda a technika, sport, umění a literatura, ozbrojené síly nebo historie. (Plecitá & Řeháková, 2004, str. 23) Na tomto místě by byla potřebná položka lidové dědictví či národní lidová kultura, které však výzkumníci do designu nenavrhlí.

Posledním prvkem národní identity je láska k národu, která může mít podobu nacionalismu (šovinismu) nebo patriotismu. Patriotismus je chápán jako pocit lásky a věrnosti k národu a s vůlí něco pro národ udělat. Patriotismus má tedy pozitivní nádech, zatímco nacionalismus je spojen spíše s negativním postojem a často s nenávisť vůči jiným národům. (Heywood, 1994) Pro mou výzkumnou otázku je však důležitější zaměřit se na patriotismus. Ve výzkumu ISSP byly nacionalismus a patriotismus měřeny baterií otázek o šesti položkách, z nichž tři měřily nacionalismus a tři patriotismus. Mezi roky 1995 a 2003 vzrostl počet kladných odpovědí na položky měřící šovinismus (nacionalismus). Míra patriotismu se ve sledovaných letech nezměnila. Celkově se však řadíme mezi země s poměrně slabým patriotismem i nacionalismem, podobně jako například Německo. (Plecitá & Řeháková, 2004, stránky 27, 28) Zájem o folklor může být projevem cíleného zachování lidového kulturního dědictví a potřeby ochrany vzácného majetku národní kultury a svébytné kulturní identity.

Důležitou složkou národní identity je také identifikace jedince s určitým teritoriem. Vázání mohou být lidé k sousedství, sídlu (městu či vesnici), kraji/regionu, státu/zemi i ke kontinentu. Jedinci se však mohou cítit být vázání k více entitám anebo vůbec k žádné. Je tedy možné rozlišit teritoriální identitu mnohonásobnou, exkluzivní nebo žádnou. (Marks, 1999) Dle výzkumu v roce 2003 se nejvíce respondentů identifikovalo s Českou republikou, dále s městem, ve kterém žijí a nejméně s Evropou. Oproti stejnému výzkumu z roku 1995 se však změnila intenzita vztahu směrem k vřelejšímu ve vztahu k městu, ve kterém žijí. (Plecitá & Řeháková, 2004, str. 20)

7.3.2. Regionální identita

Jednou z podob či forem identity je také identita regionální. Právě jedním z aspektů při tvorbě identity bývá aspekt geografický, prostorový. Každý prostor má své specifické ekonomické, sociální a vývojové historické podmínky, které tvoří základ pro formování regionální identity. Na základě analýzy znaků jednotlivých regionů v rámci České republiky je možné říci, že většina krajů vyjadřuje svá regionální specifika symboly, které se geograficky vážou k charakteristikám daného kraje. Například Olomoucký kraj má ve znaku zlatou barvu symbolizující obilí na Hané, kraj Vysočina používá jeřabinu jakožto typický strom tohoto kraje, Slovákko na svém znaku zobrazuje hrozen vína, který je typický pro slováckou vinařskou oblast. V řadě případů kraje vyzdvihují významné národní osobnosti či události náležící danému kraji. Obecně lze říci, že v Čechách v rámci jednotlivých regionů historicky docházelo k identifikaci s historickou národní hodnotou, oproti tomu Morava se vždy identifikovala spíše se svými folklorními regiony a tradicemi. (Chromý, 2003, stránky 171, 173) I tento fakt dokazuje, že folklorní tradice je na Moravě silnější než v Čechách a že je jedním z identifikačních prvků obyvatel těchto regionů a zároveň je tedy součástí jejich regionální identity.

Proces socializace nevyhnutelně vytváří psychologický vztah jedince ke státu, regionu či obci, v nichž vyrostl či v něm po dlouhou dobu žil nebo žije. Lidé si tak tvoří vztah k území, které je součástí jejich života. Vznikají tak určité regionální stereotypy, které ovlivňují naše chování. Jedinec si vytváří pojem „můj/ náš region“, který nese funkci udržování soudržnosti dané regionální skupiny. (tamtéž, stránky 166, 167) Také dle Breakwella (Breakwell, 1992) existují určité principy nebo způsoby, jak lidé k vytvoření vlastní identity využívají konkrétní místo. Prvním je právě princip odlišnosti „nás“ od „ostatních“ právě na základě místa, kde žijeme. Dalším principem je uvědomění si kontinuity života, který trávíme pod různě dlouhou dobu na konkrétním místě. Posledními principy jsou hrdost na místo, kde žijeme, a uvědomění si kvalit, které nám konkrétní místo přináší a kterými nám usnadňuje život.

7.4. Identita v sociologických teoriích

Ačkoli můj výzkum se pohybuje spíše na mikro úrovni, považuji za přínosné opřít své výzkumné otázky částečně i o některé sociologické teorie klasických sociologů. Dle mého názoru se právě

v těchto teoriích pracujících s tématem identity objevují velmi přínosné poznatky, které v mém výzkumu mohou pomoci odkrýt některé souvislosti a fakta.

V postmoderní společnosti se osobní identita dostává do krize, protože společenské podmínky si často žádají její redefinice a úpravy a často vůbec neumožňují její vybudování. Touto myšlenkou se zabývá řada sociologických teoretiků. Berger a Luckmann (1966) tvrdí, že problém identity nastává v okamžiku, kdy socializace jedince není úspěšná v tom smyslu, že si v jejím průběhu nezvnitřňuje pouze jednu verzi reality. Berger s Luckmannem tedy chápou socializaci jako základ pro tvorbu identity jednotlivce a to zejména v období primární socializace prostřednictvím významných druhých. Problémem jsou rozvinuté společnosti se složitou distribucí vědění, kde jedinci jak v rámci primární, tak i v rámci sekundární socializace mohou být zprostředkovány různé podoby či verze reality. Tvůrcem identity jedinců je vlastně sama společnost. Objevují se pak „sekundární instituce“, např. různé spolky, média, nové církve, které nabízejí lidem nové identity, se kterými se mohou snadno ztotožnit. Podobnou funkci mohou v současné společnosti plnit právě i folklorní soubory.

Zatímco v teorii Bergera a Luckamna je identita člověka ovlivňována společností, v teorii Gillese Lipovetskeho je člověk individualistou, který se snaží být sám sebou a společenské kategorie odmítá. Lipovetsky se zaměřuje na proměnu hodnot v druhé polovině 20. století. Navazuje na Inglehatovu „tichou revoluci“ (Inglehart, 1977). Hodnotu seberealizace a důležitost osobní zvláštnosti člověk klade do popředí jako základní podmínku všech ostatních hodnot. Veškeré lidské jednání je hledáním originalit a vlastní jedinečné cesty. Dle jeho teorie člověk nezískává a neudržuje identitu díky identifikaci s určitou sociální skupinou, jako tomu bylo dříve. Svou identitu musí budovat na individuální úrovni. (Lipovetsky, 1998) Folklorní činnost tedy může být snahou o nalezení své vlastní cesty, která jedinci přináší pocit osobní jedinečnosti a seberealizace.

Anthony Giddens tvrdí, že „objevování sebe sama se stává projektem přímo zahrnutým do reflexivity modernity“. (Giddens, 1998, str. 111) V pozdně moderní době se ale také oslabují vztahy charakteristické pro příbuzenskou a místní pospolitost a namísto toho se objevují vztahy jiné. Dominují vztahy založené na důvěře, která je však pracně vytvářena. Vytváří se tedy vztahy, od nichž mají jeho účastníci určitá očekávání a setrvávají v něm do té doby, dokud oběma stranám poskytuje uspokojení. Právě tyto otevřené intimní vztahy pomáhají jedincům

potvrdit svou identitu a také předpokládají, že účastníci projeví zájem o sebezkoumání, objevování, nalézání a sdílení své identity. Intimní vztahy tedy vyžadují problematizaci a uvědomování identit. (Giddens, 1998) Je možné, že vztahy mezi členy ve folklorním souboru budou často poměrně intimní a právě díky kvalitě těchto vztahů budou členové cítit v souboru zázemí a jistotu. Zároveň síla vztahů může hrát významnou roli v tom, proč v souboru jedinec setrvává.

7.5. Motivace k folklorní činnosti ve výzkumech

V této podkapitole představím tři výzkumy, které se zaměřují na faktory, které jedince vedou k zájmu o činnost ve folklorních tělesech. Zaměřují se na to, co jim tato činnost přináší a jaký k ní mají vztah.

Etnologického ústav v Brně publikoval v roce 2005 výzkum, který na brněnských folklorních souborech zkoumal a prostřednictvím rozhovorů zjišťoval, co vede k zájmu o činnost ve folklorních tělesech v posledních desetiletích. Jedním ze zjištění výzkumu byla skutečnost, že pro členy je v souborové folklorní činnosti nejdůležitější naplnění jejich kulturních potřeb a také smysluplné využití jejich volného času. (Toncrová, 2006, str. 56)

Další výzkum Etnologického ústavu AV ČR zahájený v roce 2004, prostřednictvím rozhovorů s členy brněnských souborů zkoumal zájem o činnost v těchto tělesech a jeho vývoj po roce 1989. (Toncrová, 2006) Prvotně plnila tato tělesa úlohu udržování slováckého folkloru pro nově příchozí členy, kteří přišli ze svého rodného kraje do cizího prostředí z pracovních či studijních důvodů. Později pak soubory nabíraly nové členy, kteří už nebyli nutně spjatí (původem ani rodinnými vazbami) s původním regionem. Tyto folklorní spolky uspokojovaly kulturní potřeby členů, vyplňovaly jejich volný čas a plnily integrační funkci. Činnost v souboru také jejím členům pomáhala zapomenout na nepříjemné starosti v běžném životě. V případě souborů vzniklých mimo původní region v městském prostředí byla při jejich zakládání vazba rodiště na původní tradici přerušena, ale posílen byl právě vztah k folkloru samotnému a jeho proniknutí do soukromého života jedinců.

Jaký vztah k lidové hudbě mají její nositelé v jedné z folklorně živých lokalit, měl odhalit terénní výzkum z roku 2006 provedený na moravském Hornácku. (Petříková, 2007) Hlavní otázkou bylo, jaké důvody mají nositelé lidové hudby k jejímu provozování a jak silně je zakotvena lidová hudba v jejich životech. Mezi oslovenými byli právě členové folklorních souborů (25 osob, 13- 56 let) z dané oblasti. Výsledky výzkumu v rámci folklorních souborů ukázaly, že většina mladších lidí se folkloru věnuje už od základní školy, dvě třetiny respondentů ve středním věku se ale k folkloru dostali až v období dospívání či v dospělosti. Bez ohledu na věk začala většina respondentů s folklorní činností z důvodu potřeby tančit, pozitivního vztahu k lidové kultuře či možnosti vycestovat v rámci folklorních festivalů. Nikdo z dotazovaných nevedl, že by se jednalo o módní trend doby. Dnes v souboru setrvávají hlavně z důvodu radosti z tance a zpěvu, dobrého kolektivu, zlepšení fyzické kondice, pozitivní nálady a potěšení, a mnohdy je pro ně folklor životní nutností. Mladší členové zdůrazňovali, že oceňují možnost vyniknout a zviditelnit se prostřednictvím představení se souborem a baví je poznávání nových lidí a míst v rámci výjezdů se souborem. Polovina dotázaných sleduje pravidelně pořady, dokumenty a internetové stránky s folklorní tematikou. Průměrně stavěli dotazovaní v hodnotovém žebříčku folklor (často po rodině a zdraví) na druhé až třetí místo. Folklor je pro ně tedy v životě velmi důležitý.¹²

¹² Je samozřejmě důležité zdůraznit, že tento výzkum byl proveden na Hornácku. Je otázkou, zda v Praze a v oblasti Hornácka bude motivace jedinců stejná.

8. Představení výzkumu

8.1. Shrnutí východisek mechanismů vedoucích k folklorní činnosti

Dle předchozích východisek pravděpodobně existují určité mechanismy, které zapříčinily zájem jedince o folklorní činnost. V jedinci se vztah k folkloru mohl vybudovat prostřednictvím instituce rodiny, vzdělávacích zařízení, volnočasových kolektivů a života v regionu či obci¹³ už v rámci socializace v dětském období života. Jedinec se ale se zájmem o folklorní aktivity mohl setkat až v rámci pozdější socializace v dospívání či v dospělosti, kdy ho k folkloru někdo přivedl nebo se k němu dostal jakkoli náhodně. Někteří lidé se mohli k folkloru dostat už díky své rodině, tedy pokud například rodinní příslušníci folklorní aktivity pěstovali a dítě pak umístili do folklorního souboru oni. Mohli se také folklorním aktivitám začít věnovat z vlastní vůle, na základě vlastních zkušeností a preferencí a impuls k zaměření se na tuto činnost z období dětství nemusel být přítomný. Jedinec například mohl objevit folklorní soubor náhodně, chtěl nějak vyplnit svůj volný čas, a z toho důvodu začal chodit do folklorního souboru. Může se také jednat o tanečníka, zpěváka nebo muzikanta zaměřeného na jiný hudební styl a k zájmu o folklor se mohl dostat prostřednictvím jiného žánru. Předpokládám, že pokud se člověk věnuje volnočasové aktivitě po dlouhou dobu, přináší mu nějaký smysl a zároveň nutně musí do jisté míry ovlivnit jedincovo myšlení, životní styl či hodnotovou orientaci. Folklor pro jedince nemusí nutně být jen volnočasovou aktivitou, ale jeho provozování se může projevit v jeho životě v různých směrech. V každém případě se tato aktivita může stát nedílnou součástí identity člověka. To může být jeden z důvodů, proč jedinec v aktivitě setrvává po několik let. Proč se jedinci této aktivitě věnují, se pokusím zjistit v samotném výzkumu. Mezi důvody může patřit například fakt, že pokud se jedinec do Prahy přestěhoval z regionu, kde folklor v dětství pěstoval a hledá tak v novém prostředí „kus domova“. Z toho důvodu začne navštěvovat folklorní soubor, který mu domov nějakým způsobem připomíná či nahrazuje. To může být případ Moravanů, kteří se do Prahy přistěhovali za prací či studiem. Nabízejí se i další faktory. Jedince mohou naplňovat hudební či taneční aktivity, kterým se v rámci souboru věnují. Dalším faktorem může být umělecká sebe prezentace při souborových představeních, zážitky spojené se souborovými

¹³ V regionech se silnou folklorní tradicí je samozřejmostí obecního života například účast na hodech, masopustních průvodech, průvodech v rámci folklorních slavností a divácká účast na folklorních festivalech.

akcemi či kolektiv lidí, ve kterém se folkloru věnují. Folklorní činnost může být u jedinců projevem hrdosti na lidovou kulturu národa či snahou o její zachování po další generace.

8.2. Metodologie kvalitativního výzkumu a jeho úskalí

Cílem a předmětem kvalitativního výzkumu je prostřednictvím výzkumných otázek vytváření teorie, nikoli testování hypotéz a teorií, jako je tomu u kvantitativního přístupu. Kvantitativní výzkum je orientován spíše explorativně a používá deduktivní metody. Oproti tomu výzkum kvalitativní používá induktivní formu vědeckých metod. Charakteristické pro něj je vedení rozhovorů, popisování zvláštních případů, kvalitativní pozorování a generování hypotéz. (Hendl, 2005, str. 63) Pro své výzkumné téma jsem zvolila právě výzkum kvalitativní, který považuji pro povahu mnou kladených cílů za vhodný.

Mezi výhody kvalitativního výzkumu patří fakt, že díky němu získáváme hloubkový popis konkrétních případů. Nejedná se o povrchní výzkum. Zkoumá vývoj případů, jejich komparaci, kontext a konkrétní situaci a podmínky. Je vhodný pro počáteční exploraci jevů. Kvalitativní výzkum má však i některé nevýhody. Získané znalosti nemusí být zobecnitelné na jiné prostředí či populaci. Zároveň je obtížné provádět kvantitativní predikce a testovat hypotézy. Výsledky jsou často ovlivněny osobností výzkumníka, jeho pocity a osobními preferencemi. (Hendl, 2005, stránky 52, 53) Na tomto místě bych ráda podotkla, že jsem si vědoma některých úskalí a problémů, kterým konkrétně můj výzkum čelí. Za prvé musím zmínit poměrně nízkou reprezentativitu danou nízkým počtem respondentů a dotazováním pouze v rámci jednoho folklorního souboru. Situace v jiných pražských souborech může být odlišná a stejně tak by se proto mohly lišit výsledky případných výzkumů v rámci těchto souborů. Zároveň je třeba zmínit, že některé z respondentů osobně znám. Osobní vztah k respondentům však může přinést hladší a otevřenější komunikaci při rozhovorech. Také folklorní prostředí mi není zcela cizí a v průběhu rozhovorů se budeme moci vyhnout vysvětlování některých základních skutečností, ke kterým by v případě nezasvěceného výzkumníka mohlo dojít, což by mohlo vést k nedostatečnému porozumění problematice. Považuji za důležité upozornit na to, že v průběhu celého výzkumu zachovávám co nejobektivnější postoj k dané problematice a výzkumným otázkám, což je základní úkol správné vědecké práce.

8.3. Folklorní soubor a profil respondentů

Rozhovory byly provedeny se 13 respondenty z pražského folklorního souboru Rosénka, který je součástí pražského Dejvického divadla. Folklorní soubor byl založen v roce 1982 Radmilou Baborákovou, jejíž otec byl významný folklorní hudebník působící v Uherském Hradišti. Soubor zpracovává moravský folklor z Uherskohradištska a okolí. Rosénka se za dobu svého působení rozrostla o velké množství členů, tanečníků i muzikantů. V současné době má několik skupin rozdělných převážně dle věku a čítá zhruba 200 členů ve věku 3 až 35 let. (<http://www.rosenka.cz/#1>) Ačkoli se soubor zaměřuje na moravský folklor, jeho členy nejsou pouze rodilí Moravané, ale také Pražané, kteří na Moravě kořeny nemají. Právě tento fakt mě dovedl k otázce: Jak je možné, že je v Praze pěstován moravský folklor nejen Moravany ale i Pražany.

Do mého výzkumu byli zahrnuti respondenti ze dvou nejstarších skupin folklorního souboru a z jeho cimbálové muziky. Respondenti byli vybráni dle seznamu členů souboru z již zmíněných uskupení. Cíleně jsem se snažila o rovnoměrné zastoupení pohlaví, respondentů pracujících a studujících a respondentů pocházejících z Prahy a jiných částí republiky. Rodáci ze Slovácka však v souboru nepůsobí, což zapříčiňuje absenci důležité výzkumné skupiny. Po dohodě s respondenty budu používat jen jejich křestní jména a počáteční písmeno jejich příjmení. V následujících tabulkách uvádím jejich profily.

	<i>jméno</i>	<i>původ</i>	<i>tanec/ hudba</i>	<i>pohlaví</i>	<i>věk</i>	<i>počet let v souborech</i>
1	Petra P.	Praha	tanec	žena	20	8
2	Klára B.	Brno	tanec	žena	24	5
3	Lenka H.	Brno	tanec	žena	25	6
4	Anna V.	Praha	tanec	žena	20	16
5	Natálie Š.	Praha	tanec	žena	35	31
6	Anna M.	Praha	tanec	žena	23	17
7	Tereza P.	Zlín	hudba	žena	24	13
8	Arnošt M.	Hradec Králové	tanec	muž	31	19
9	Petr D.	Praha	tanec	muž	31	28
10	Filip C.	Praha	hudba, tanec	muž	27	24
11	Benjamin H.	Praha	hudba	muž	22	18
12	Martin P.	Brno	hudba	muž	25	21
13	Martin S.	Praha	hudba	muž	34	30

Tabulka 1: Profil respondentů dle pohlaví, věku, zaměření v rámci souboru a počtu let v souboru popř. v souborech předešlých

	<i>jméno</i>	<i>student/ pracující</i>	<i>obor/zaměření studia</i>	<i>dosažené vzdělání</i>
1	Petra P.	studentka VŠ	pedagogika ZŠ	SŠ
2	Klára B.	studentka VŠ	taneční pedagogika	VŠ
3	Lenka H.	studentka VŠ	architektura	VŠ
4	Anna V.	studentka	jazyková škola	SŠ
5	Natálie Š.	pracující	marketing	VŠ
6	Anna M.	pracující	administrativa	SŠ
7	Tereza P.	studentka	art management	VŠ
8	Arnošt M.	pracující	geodzie	VŠ
9	Petr D.	pracující	geodzie	VŠ
10	Filip C.	pracující	herectví	ZŠ
11	Benjamin H.	student	pedagogika ZŠ, operní zpěv	SŠ
12	Martin P.	student	medicína	SŠ
13	Martin S.	pracující	hudebník (viola)	VŠ

Tabulka 2: Profil respondentů dle jejich pracovního či studijního zaměření a dosaženého vzdělání

V souvislosti s výběrem respondentů jsem si nastavila dvě kritéria. Respondent nesmí překročit hranici 35 let a zároveň mu nesmí být méně než 18 let. V rámci mého výzkumu mě zajímá právě tato věková kategorie. Dětskou kategorii (pod 18 let) jsem zahrnout nechtěla. Předpokládám, že nedospělí členové ještě nemají oproti dospělým jedincům vytříbený názor a jejich výpověď by proto pro výzkum mohla být nepřínosná. Druhou podmínkou je, aby folklorní činnost v souboru (nejen v rámci tohoto souboru, respondent dříve mohl navštěvovat i jiný soubor) činila minimálně 5 let. Tím se pokusím zajistit to, aby se mezi mými respondenty vyskytovali lidé, kteří se folkloru věnují dlouhodobě a je tak větší pravděpodobnost, že činnost pěstují ze skutečného zájmu.

8.4. Povaha výzkumu a rozhovory

Můj výzkum faktorů ovlivňujících zájem o folklor se blíží povaze etnografického výzkumu, který má následující charakteristiky. Etnografická studie se snaží získat holistický obraz konkrétní skupiny nebo instituce uvnitř vlastní společnosti. Často je výzkum započat bez jasně definovaných hypotéz. Tento výzkumný přístup disponuje širokým spektrem zájmů, je možné zkoumat například perspektivy a interakce jednotlivých členů skupiny, jejich sociální praktiky či formy a obsahy jejich myšlení. Výzkumník má za cíl dívat se objektivně na důvěrně známá fakta a odhalit mechanismy procesu, po kterém pátrá. (Hendl, 2005, stránky 117, 118)

Pro dotazování respondentů používám návod k rozhovoru. Rozhovor pomocí návodu disponuje seznamem témat či otázkami, které je nutné v rámci rozhovoru probrat. Návod má zajistit, aby výzkumník neopomněl témata, kterými se potřebuje zabývat. Není nutné dodržet striktně jejich pořadí a výzkumník má také volnost v přizpůsobení svého dotazu situaci. (Hendl, 2005, str. 174)

V rámci rozhovorů se ptám na dvě základní otázky, které jsou zároveň dvěma výzkumnými otázkami: „*Jak si se k folkloru dostal/a?*“ a „*Co tě vede k tomu, že se folkloru stále věnuješ?*“ Pod první otázkou je výčet některých mechanismů, které mohly vést k tomu, že se jedinec k folklorní činnosti dostal. Mezi ně patří například: vliv rodiny, školy, zájmového kroužku, života v obci a podobně. Cílem takto položené otázky je zjistit, kdy a kde se respondent

s folklorem skutečně setkal. S největší pravděpodobností v tomto případě nemá smysl dotazovat se postupně na všechny jednotlivé faktory, pokud bude vyloženě zřejmé, že v žádném případě nepřivedly respondenta k folkloru. Pokud to však není zřejmé, postupně se respondenta ptám na všechny položky. Případ druhé otázky je ale poněkud odlišný, protože sama otázka pravděpodobně pro respondenta není jednoduchá. Dotazuji se ho na jednotlivé položky v návodu (například: folkloru se věnuji kvůli přátelům, kvůli uspokojení z umělecké aktivity atd.). Faktorů, které vedou respondenta k dlouhodobé folklorní činnosti, je pravděpodobně více. Dále je respondent dotazován na doplňující otázky a otázky související s daným tématem. Návod k rozhovoru viz příloha 1.

Rozhovory byly se souhlasem respondentů zaznamenávány na nahrávací zařízení. Interview byla vedena v co nejklidnějším prostředí, v kavárně či u respondenta doma. U žádného z respondentů jsem se nesečkala s nezájmem či odmítnutím. Nejčastější délka rozhovoru činila 25 minut, nejdelší rozhovor trval 40 minut. Všechny rozhovory byly provedeny během března roku 2016.

Přepis rozhovorů jsem prováděla v podobě shrnujícího protokolu. Tato technika záznamu nezanechává celý text, protože předpokládá, že v textu jsou zbytečná místa nebo kvůli nákladnosti či nízkým časovým možnostem není možné provést celkový přepis. Vypouštějí se například výpovědi, které se opakují či výpovědi, které nahrazují ty méně obecné a podobně. (Hendl, 2005, stránky 209, 210)

9. Mechanismy reprodukce zájmu o folklor

Z celkového počtu respondentů je osm rodilých Pražanů, tři respondenti pocházejí z Brna, jedna respondentka ze Zlína a jeden respondent z Hradce Králové. Ve zvolené věkové kategorii soubor nenavštěvují rodáci ze Slovácka, z toho důvodu se nemohou vyskytovat ani v mém vzorku. Soubor Rosénka se věnuje právě slováckému folkloru a z toho důvodu by bylo zajímavé zkoumat, jak se tito lidé k folkloru dostali a co je vede k činnosti právě v tomto souboru na území Prahy. Všichni respondenti narození v Praze, chodí do souboru již od dětství. Kromě jedné respondentky přišli všichni mimopražští respondenti do souboru až v období vysokoškolského studia.

9.1. Respondenti pocházející mimo Prahu

Kromě respondentky Terezy, která se s rodinou ze Zlína do Prahy přistěhovala již v dětství, se ostatní 4 respondenti této části vzorku do Prahy přistěhovali kvůli studiu na vysoké škole.

Tereza P. chodila do folklorního souboru ve Zlíně již od 4 let. Do souboru ji umístili rodiče, kteří chtěli, aby Tereza rozvíjela umělecký a pohybový projev. Sami folklorní aktivity nijak nepěstovali, nikdy nebyli členy žádného folklorního tělesa. Stejně tak se folklorem nezabývala ani širší rodina z matčiny ani z otcovy strany.

Stejně jako u Terezy P. také u respondenta Arnošta M. rodiče se folkloru ani folklorní činnosti v rámci souboru nikdy nevěnovali. Zmiňuje ale, že jeho dědeček hrál na harmoniku lidové písně. Ovládat tento nástroj Arnošta naučil právě dědeček. Arnošt pochází z obce blízko Hradce Králové. Ten se do dětského folklorního souboru v Hradci Králové, dostal přes svého bratrance a starší sestru, která soubor již navštěvovala. Ta soubor začala navštěvovat díky své třídní učitelce, která je zároveň vedoucí souboru. Arnošt ve svém rodném městě navštěvoval jak dětský soubor tak později i dospělý. Oba soubory zpracovávají český folklor. Do pražského souboru přišel až při studiu na vysoké škole díky kamarádovi, který soubor rovněž navštěvuje.

Otec respondenta Martina P. pochází z Uherského Hradiště a matka ze Slovenska. Oba mají folklor rádi, ale nikdy nebyli členy folklorního souboru. Martin se dostal do souboru již v Brně

jako čtyřletý a za studia na střední škole navštěvoval v Brně soubory tři. Do Prahy se přistěhoval z důvodu studia na VŠ, kdy také začal navštěvovat pražský soubor.

Respondentka Lenka H. z Brna se k folkloru v rámci folklorního souboru dostala až s příjezdem do Prahy z důvodu studia na vysoké škole. Ve školce sice chodila do folklorního souboru, posléze do něj ale chodit přestala. Oba Lenčiny rodiče tančili ve folklorním souboru, kde se také seznámili. Lenka zmiňuje, že rodiče folklor stále pěstují a učili tak i své čtyři děti. Lenka tvrdí, že nejprve neměla folklor ráda, ale později se její vztah k němu změnil.

„Pak se můj vztah k folkloru změnil. Neměla jsem ho ráda, protože ho měli rádi naši. A vždycky když jezdili na ty folklorní akce, tak se pak vrátili strašně unavení, takový ještě vyndaní z toho... Takže jsem byla naštvaná, že ten folklor může za to, že oni se takhle chovají. Jakože jenom pijou a užívají si... A pak jsme poslouchali, museli jsme poslouchat, folklorní cédéčka. A vlastně nás brávali i na ty folklorní akce, třeba na Horňácké na nějaký odpolední program, nebo když něco bylo v Brně nějaké vystoupení. Pak se samozřejmě snažili nás někde nechat a jet na ty akce sami...“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

Respondentka Klára B. z Brna se dostala k folkloru až v rámci studia taneční konzervatoře, kde se vyučuje předmět lidové tance. Její rodiče se folkloru nevěnovali ani k němu neměli žádný vztah. O folklor se zajímala jen Klářína babička, která však v počátcích jejího zájmu Kláru neovlivnila, protože se o její zálibě dozvěděla až v době, když už se Klára folkloru věnovala. Lidový tanec Kláru na střední škole zaujal, což byl jeden z důvodů, proč nastoupila do brněnského folklorního souboru. Klára se rozhodla jít studovat pedagogiku tance na Akademii múzických umění v Praze. Do pražského souboru přišla z toho důvodu, že oproti středoškolskému studiu jí na vysoké škole chyběl pohyb. Nepřišla tedy do souboru z nutnosti věnovat se dál folkloru jako takovému, ale vyhledala ho proto, že chtěla pokračovat v aktivitě, které se dosud věnovala a kterou ovládala.

„Ze začátku to bylo, protože jsem potřebovala z přechodu na tu konzervatoř, kdy jsem se hýbala 35 hodin týdně, tak najednou vůbec ten pohyb nebyl. Tak to byl taky nějaký impuls, že se chci hejbat.“

(Klára B., 24 let, tanečnice)

9.2. Respondenti pocházející z Prahy

Z mého vzorku spadá do této kategorie 7 respondentů. Všichni jsou členy souboru od velmi útlého věku.

Martin S. se do souboru dostal náhodou díky vyvěšenému náborovému plakátu, kterého si náhodou všimla jeho matka. Ani jeden z rodičů či širší rodiny se však folkloru nevěnoval. S drobnými přestávkami kvůli studiu a práci v zahraničí je členem souboru 30 let.

Benjamin H. se dostal do souboru díky svým rodičům. O folklor se nijak nezajímali, ale díky svým slovenským a moravským kořenům si přáli, aby se jejich tři synové folkloru věnovali. Tento impuls utvrdilo zhlédnutí souborového představení. Benjamin vzpomíná, že jeho dědeček jezdil na folklorní festival do Strážnice a folklor měl rád. Nijak přímo ho však v zájmu o folklor neovlivnil.

Filip C. se dostal do souboru díky své matce, která byla profesionální tanečnicí v Armádním uměleckém souboru, který zpracovával folklorní materiál. Filip se poprvé s folklorem setkal právě v něm, kde jako tříletý chlapec vystupoval v jednom ze souborových představení. Jeho matka si přála, aby se stal členem nějakého souboru. Později díky své kvalifikaci začala se souborem spolupracovat a dnes je uměleckou vedoucí souboru.

Následující 3 respondenti se do souboru dostali díky svým rodičům, kteří se však folkloru nikdy nevěnovali, ale o folklorním souboru se dozvěděli od svým známých či přátel. Natálie Š. je členkou souboru zhruba 30 let. Soubor začala navštěvovat díky svému otci, který byl v pracovním vztahu s bývalou vedoucí souboru. K folkloru neměl žádný vztah.

Stejně tak Annu M. do souboru dala v jejích 6 letech její matka, která se přátelila s rodinou, jejíž dcera do souboru chodila. O folklor se ale Annina matka, otec ani širší rodina nezajímali.

Rovněž Petr D. začal chodit ve svých 4 letech do souboru díky svým rodičům, kteří se přátelili s korepetitorkou souboru, ale folklorní činnosti se nijak nevěnovali.

Anna V. se do souboru dostala rovněž ve 4 letech díky rodičům, jejichž přátelé měli v souboru své děti. Anna zmiňuje, že místo aby rodiče učili folklor jí, ona učí folkloru své rodiče. Její matka vede soukromou mateřskou školku, kde Anna vypomáhá a společně učí děti hrám a říkankám, které se Anna naučila právě v souboru. Její rodiče folklor poznali díky souboru, do kterého Anna chodí.

"Vidím to i na svých rodičích, který vždycky byli rádi, že to dělám. Vždycky se jim to hrozně líbilo."

(Anna V., 20 let, tanečnice)

Petra P. se do souboru dostala díky své sestře, která soubor v dětství navštěvovala, avšak po nějaké době přestala. Sestru dala do souboru matka, která se o něm dozvěděla od známých. Petra se poprvé s folklorem setkala na představení v době, kdy sestra tančila. Poté se rozhodla, že do souboru začne chodit. Svůj zážitek popisuje takto:

AP¹⁴: *„Co se ti líbilo na tom vystoupení, díky kterému jsi přišla do Rosénky?“*

PP: *„Asi to, že to bylo něčím jiný a že mi to dávalo takovou jako energii... Já si pamatuju, že jsem seděla a smála jsem se, byť to nebyly vtipný věci. Byly to takový věci, který mě jako nabíjely asi. Taková pozitivní energie prostě.“*

(Petra P., 20 let, tanečnice)

Kromě respondentky Lenky H. nikdo z respondentů nezmiňuje, že by v rodném městě byly obcí či městem pořádány folklorní akce či slavnosti. Městská část Brna, ze které Lenka H. pochází, pořádá každým rokem hodové slavnosti. Tvrdí však, že spíše než tyto akce, kterých se účastní celá její rodina, ji v zájmu o folklor ovlivnilo právě rodinné prostředí. Kromě respondenta Filipa

¹⁴ Anna Poppová

C. nikdo z respondentů také neuvádí, že by se setkali s výchovou k folkloru (kromě zpěvu všeobecně známých lidových písní) v prostředí školy. Pouze Filip C. uvádí, že na základní škole učil hudební výchovu učitel, který se o lidovou hudbu zajímal. Ten však Filipa v počátcích jeho zájmu nijak neovlivnil, protože tou dobou už se Filip folkloru věnoval. Kláru B. se k zájmu o folklor a k folklornímu souboru přivedlo studium tance, většinu respondentů do souboru umístili rodiče, kteří však folklor sami nepěstovali ani k němu nechovali žádný citový vztah a pouze si přáli, aby dítě navštěvovalo nějaký kroužek. Lenka H., Martin P. a Filip C. ve folklorním prostředí vyrůstali, protože jejich rodiče mají folklor rádi či se mu aktivně věnovali, popřípadě stále věnují. Klára, Lenka a Filip se zároveň s folklorem poprvé setkali ještě mimo soubor. V případě Lenky, Martina a Filipa v přenosu zájmu o folklor hraje pravděpodobně velkou roli socializace v prostředí rodiny, která umožnila, že už jako děti si respondenti začali k folkloru utvářet vztah, který byl ještě posílen prostředím souboru, který navštěvovali od útlého dětství. Z důvodu, že soubor navštěvovali od velmi nízkého věku, je otázkou, do jaké míry je v oblasti folkloru socializovalo domácí prostředí a do jaké míry pouze prostředí souboru. Zbytek respondentů neovlivnilo v jejich vztahu k folkloru prostředí domova, ale jelikož navštěvovali soubory také od útlého dětství, významnou roli v jejich socializaci a jejich vztahu k folkloru hrálo pravděpodobně právě prostředí souboru. Do jaké míry a jak respondenty prostředí souboru ovlivnilo, bude podrobněji popsáno v následující kapitole.

10. Důvody k zájmu o folklor a členství ve folklorním souboru

10.1. Folklorní soubor a folklor obecně

Na začátek je důležité poznamenat, že pro většinu respondentů nejsou pojmy folklor a folklorní soubor synonymy. Respondenti chápou folklorní soubor jako výsek folklorního světa, který však nabízí mnohem větší možnosti než jen folklorní soubor. Soubor tedy ve většině chápou jako jakýsi prostředek, prostřednictvím kterého se dostávají k folkloru či jako uskupení, v rámci kterého se folkloru věnují. Je tedy zřejmé, že folklorní soubor vybuďoval v respondentech blízký vztah k folkloru jako takovému. Jejich folklorní činnost se tedy neomezuje pouze na folklorní soubor.

„Mě baví objevovat zapomenuté písničky... A to jsou věci, které mi ten folklor jakoby přibližuje... Přes Rosénku se k tomu jakoby nějak dostávám.“

(Tereza P., 24 let, muzikantka)

Martin P. tvrdí, že jeho znalost folkloru se neomezuje pouze na regionální zaměření souboru:

„Já znám i jinací regiony, jako to Slovensko třeba, takže není pro mě folklor jen Muzička.¹⁵ Ale tady v Praze určitě. A kdybych nechodil do té Rosénky, nebo Muzičky, tak bych o sobě nemohl říct, že jsem folklorista.“

(Martin P., 25 let, muzikant)

AP: *„Je pro tebe folklor a Rosénka totéž?“*

NŠ: *„Do značné míry je. Ne v tom, že třeba často jezdím i jinam, ráda koukám na jiné soubory, mám ráda i jiný folklor než to, co děláme my a hrozně ráda jezdím na festivaly. Jednu dobu jsem působila i v jiném souboru... I tam mě to bavilo. Jako bez toho folkloru bych nemohla žít.“*

(Natálie Š., 24 let, tanečnice)

¹⁵ Název cimbálové muziky souboru.

Podobně hovoří o vztahu k souboru a k folkloru obecně Lenka H. Ta říká, že když přišla do souboru, tak to byl právě on, kdo jí ukazoval ten folklor. Folklorní soubor a folklor pro ni měly podobný význam. Teď zná už folklor více a právě díky souboru má větší přehled o tom, co vše folklor je a jaké má podoby. Tvrdí ale, že soubor jí nabízí více v oblasti sociálních vztahů. V podobné souvislosti mluví o folkloru i Petr D.:

„Určitě tím, že jsem tam odmalička, tak i ten folklor je mi blízký. Nedělám folklor jenom proto, že to je Rosénka a myslím si, že kdyby Rosénka najednou začala dělat hiphop, tak si nejsem jistý, jestli bych u toho zůstal, ale zůstal bych určitě v kontaktu s těma lidma a možná bych nedělal ten hiphop. Zůstal bych teda v Rosénce v bandě lidí. A kdybych měl opustit Rosénku, tak bych hledal folklor i někde jinde.“

(Petr D., 31 let, tanečník)

Filip C. kromě činnosti v souboru jezdí na etnografické výzkumy na Moravu a Slovensko. Zároveň má folklor spojený s konkrétními místy a prostředím. Svůj vztah k folkloru popisuje takto:

„Já si třeba neumím představit, že bych si ve sprše nezpíval nějakou písničku, furt mi něco někde zní, něco slyším... Já mám pocit, že folklor pro mě není jen tanec, zpěv, hudba. Já to mám spojení s tím, jak jezdím na Moravu na Slovensko na ty výzkumy. Takže nezkoumám jen tady ty tři disciplíny, ale i ty lidi třeba, jídlo, architekturu a to všechno tak nějak velmi úzce souvisí s tím folklorem, s tím bohatstvím. Já to mám tak propojený. Já to беру jako celek, bez kterého bych neuměl nějak fungovat... Že tam jedeš, že si s těma lidma povídáš, už to je folklor... O tom jsou třeba i folklorní festivaly, že tam zažiješ něco, co nezažiješ tady v Praze... Folklor je spojený s místama, s řekama, s horama... Já to zařazuju do prostředí.“

(Filip C., 27 let, tanečník, muzikant)

Co je však pro respondenty folklor? Kromě toho, že se jedná o výplň volného času, jak někteří respondenti uvedli, někteří popisují a vymezují folklor takto:

„Na první pohled pro někoho zvenku to musí působit jako: alkohol holky a... jako je to součástí folkloru, ale myslím si, že ruku v ruce s tím je i ta láska ke zpěvu, ty melodie, pro muzikanty tady ty věci, písničky a tanec pro ty, co mají rádi pohyb.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

AP: *„Co vše je pro tebe folklor?“*

NŠ: *„Písnička... Ten pocit toho, že ty lidi žili i tenkrát a zvládali to. To, co se nám třeba dneska kolikrát zdá úplně nemyslitelný, tak oni tak opravdu žili v tom prostředí a zůstala po nich nějaká duše toho ať už místa, věci, spíš ty myšlenky, těch písniček. Tak to je pro mě strašně moc folklor... Tanec samozřejmě je folklor a potom taky takový to předvádění se chlapů, protože verbuňk je o tom, že se chlap má předvést, muzikantů, kteří se navzájem špičkují a dokážou vyvolat u lidí záchvat smíchu jenom tím, že hrajou...“*

(Natálie Š., 24 let, tanečnice)

(o hmotné lidové kultuře) *„Mám ji ráda, ale je to pro mě většinou spíš takový to na té duševní bázi. Třeba ta architektura, je to nádherný. Ale ne tím, že se na to dívám, ale tím, že v tom ty lidi žili. Nebo ty kroje. Miluju kroje, ale úplně to nejkrásnější na krojích pro mě je ta ruční výšivka a ruční práce těch lidí, kteří tohle opravdu dělali.“*

(Natálie Š., 24 let, tanečnice)

Několik respondentů si všímá, že činnost souboru již není folklor jako takový, ale jedná se o jeho stylizovanou podobu, která už v současné době plní jinou funkci. Dle výpovědí je jedním z důvodů nutnost předkládat lidové umění obecnstvu ve stravitelné podobě.

„ ...To už záleží na tom, jak se s tím ty lidi v souboru chtějí vypořádat. Tak jako samozřejmě Rosénka by mohla dělat kurzy... Sebrat se baby vyšívát dohromady každou neděli a dělat takový jako workshopy, což by jako působilo, že chtějí obnovovat ty lidové tradice... Ale zase ten soubor to dělá... aby se to nějak udrželo, tak se to dělá na tu pohledovou stránku, pro toho diváka... Ty

soubory už mají spíš takovou funkci, protože to je jediná cesta, jak to předat těm lidem v týchle době.“

(Anna V., 20 let, tanečnice)

„Ten tanec nevnímám až tak moc jako kulturní dědictví, kupodivu... Mně přijde ta muzika taková tradičnější. Protože to nacvičujeme choreograficky na podium, tak už to pro mě není tradice jako taková. Možná na Moravě takový ty hody, kde jsou ty lidi opravdu autentický a moc to neuměj, ale o to větší mají chuť, tak možná tam bych to zařadil do tradičních odkazů, do toho dědictví. Ale to co děláme my, to ne.“

(Arnošt M., 31 let, tanečník)

„Mně přijde, že dneska už to lidový dědictví moc není. Zachází to spíš do takový umělecko-muzeální roviny, což má v sobě výhody i nevýhody.“

(Martin S., 34 let, muzikant)

Respondentka Tereza P. činnost folklorního souboru nazvala folklorismem. Má na mysli především vystoupení souboru, nácviky tanců i hudebních sérií. Pokud v rámci souboru dochází například ke spontánní zábavě, kdy se hraje, zpívá a tančí, chápe tuto činnost jako folklor. Folklorem chápe také činnosti jako malování perníků nebo velikonočních kraslic. O stylizovaném a divadelním provedení cimbálové muziky Tereza mluví takto:

„Pro mě už to bylo hodně strojové, pro mě už se vytrácel ten prožitek v tom smyslu, že už jsem do toho nemohla nic vložit sama... Zároveň mě na tom bavilo, že to bylo technicky dobrý a užívala jsem si něco jiného. Ale vlastně jsem si na tom uvědomila, že potřebuju nějakou stránku toho vnitřního prožitku a to třeba že já uprostřed toho hraní můžu přijít s nápadem. A to mi přijde základní.“

(Tereza P., 24 let, muzikantka)

Stejně tak i respondentka Natálie Š. tvrdí, že některé činnosti folklorního souboru nelze považovat za folklor.

„Vystoupení je pro mě často něco úplně jiného než folklor.“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

Většina respondentů chápe folklor jako mnohem širší dimenzi a není pro ně omezen pouze na folklorní soubor. Soubor však hraje u všech respondentů úloha prostředníka, díky kterému se do folklorního světa dostávali již od útlého věku, díky kterému stále poznávají jeho možnosti a který jim zároveň nabízí jistou formu realizace ve folklorní činnosti. Někteří respondenti si také uvědomují, že prezentace folkloru souborem už je a musí být jiná než tomu tak bylo v původním prostředí, kde byl folklor přirozenou součástí života. Při prezentaci folklorního materiálu divákům a posluchačům je třeba prezentovat stylizovanou podobu folkloru.

Všichni respondenti zároveň uvádí, že kdyby folklor či soubor v životě neměli, postrádali by je. U některých je tato aktivita dokonce nutností.

„Kdybych odjela do jiné země přes půl světa a nebyla schopná se vrátit k tomu folkloru, tak bych si našla nějakou náhradu, asi teda folklor té země.“

(Tereza P., 24 let, muzikantka)

AP: *„Umíš si představit život bez folkloru? A bez Rosénky?“*

PP: *„Ne, neumím... Bez Rosénky? Momentálně taky ne.“*

(Petra P., 20 let, tanečnice)

„Bez folkloru si život asi nedokážu představit. Nebo by to bylo takový hrozně... smutný.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

„Ne. Bez Rosénky...no, nedokážu si to momentálně vůbec představit... Ale asi by se to dalo. Ale buď by se to muselo zaplácnout jiným souborem, nebo jinou podobnou aktivitou. Třeba kdybych odjela na Erasmus tak vím, že bych si tam musela najít nějaký jiný soubor nebo nějakou podobnou aktivitu.“

(Klára B., 24 let, tanečnice)

„Muzička je jeden z důvodů, proč bych chtěl tady v Praze zůstat...Jsem jeden z těch lidí, který by to nechtěl nechat padnout.“

(Martin P., 25 let, muzikant)

Z výpovědí respondentů je zřejmé, že folklorní aktivity jsou v životě respondentů velmi důležité, ať už se jedná o aktivity v rámci souboru i mimo soubor. Jedincům tyto aktivity přináší naplnění a hrají v jejich životech určitý význam.

10.2. Taneční a hudební činnost

Zajímalo mě, zda konkrétní aktivity, které jedinci v souboru provozují (tedy tanec či hudba), jsou důvody, proč jsou respondenti stálými členy souboru, v němž se těmto aktivitám věnují. Zároveň mě zajímalo, co pro respondenty tanec nebo lidová hudba znamená a jak je vnímají.

Konkrétně pro Lenku H. a Natálii Š. není tanec pouze pohybem, ale vnímají ho spíše jako umělecký projev, který má však tu výhodu, že je s fyzickým pohybem spojený. Ani pro jednu však není u lidového tance primární pohyb sám, ale právě umělecké či citové vyjádření a radost z nich. Pocit radosti z lidového tance i lidové hudby popisuje Anna V:

„Jo, ta aktivita mě baví. Jsou chvíle kdy víc, kdy míň, ale vždycky to poznám ve chvíli, kdy sedíme někde na cimbálce a oni začnou hrát a v tobě to takhle bublá, protože to prostě máš ráda. Nebo ty festáky když jedem...Tak oni začnou a to já se můžu zbláznit.“

(Anna V., 20 let, tanečnice)

(o tanci:) „*To prostě patří k tomu životu. Nedělám to proto, abych se hýbal, to bych mohl dělat sto jiných věcí časově mnohem míň náročnějších a v mnohem nudnějším prostředí.*“

(Petr D., 31 let, tanečník)

„*Kdybych chtěla vyloženě dělat nějaký pohyb, tak budu dělat třeba atletiku. Ale je to spíš kvůli tomu, že se mi líbí ten charakter, to, jak to vypadá, Jak to pak vypadá výsledně v kombinaci s tím krojem, že mě baví vystupovat... Ten tanec jako takový se mě líbí a naplňuje mě. Strašně mě to nabíjí, takovou energii a i když jsem sebevíc smutná z čehokoli, co se mi tam stane, tak vím, že budu tančit a je mi fajn.*“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

„*Doteď je ten tanec pro mě strašně důležitěj. Ale měla jsem třeba ted'ka nějaký zdravotní problémy, který mě přinutily zbrzdit... Ale byl pro mě klíčovej většinu toho života.*“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

Tanečníci vnímají tanec jako umělecký a citový projev. Není možné říci, že muzikanti tak lidovou hudbu nevnímají. Někteří z nich uvádějí, že je pro ně hra na nástroj v rámci souboru způsob, jak se v nástroji zdokonalit či na něho vůbec hrát.

„*Kdybych nehrál v Muzičce, tak popravdě by byly období, kdy bych na ty housle vůbec nehrál... Mě nikdy nebavilo cvičit na housle. Cvičit sám to je takový... V tý muzice je nás hodně, zní to, je to muzikantsky daleko záživnější... Asi bych možná vůbec nehrál na housle, kdybych nehrál folklor. Asi bych je třeba vytáhl jednou za rok.*“

(Benjamin H., 22 let, muzikant)

AP: „*Bereš hraní v muzice jako způsob, jak se zlepšit techniku?*“

MP: „*To jo určitě. Jsem tam i z toho důvodu, že se něco nového naučím... Já jsem s tím vyrostl, takže mě to baví v podstatě. Když se na něco naučíš od mláde, tak se to těžko opouští. Hlavně když už v tom člověk trošku umí chodit, už aj na ten klarinet občas něco dobře zahraje.*“

(Martin P., 25 let, muzikant)

Martin S. se profesně věnuje vážné hudbě. Uvádí, že lidová hudba je pro něj inspirativní právě v profesním životě. I pro Terezu P. je lidová hudba inspirativní a pomáhá jí zdokonalovat se v harmonických rozbořech písní a jejich regionálních odlišnostech. Filip C. hrou na nástroje odpočívá a tato aktivita ho naplňuje a přináší mu radost.

10.2.1. Souborová představení

Součástí souborových aktivit jsou kromě nácviků a soustředění i veřejná představení v rámci folklorních festivalů či posezení u cimbálu, kde je folklorní materiál předváděn obecnstvu. S uměleckou činností v souboru souvisí právě i otázka, zda faktorem, který ovlivňuje činnost jedinců v souboru, není možnost se v rámci souborových představení zviditelnit, umělecky realizovat a prezentovat před lidmi. Tedy zda respondenti nevyužívají soubor jako prostředek k prezentaci toho, čím se zabývají a co ovládají. Tento fakt by mohl částečně přispívat k tomu, že se jedinci folklorní činnosti věnují.

Respondentka Klára B. uvádí, že je viděna ráda a prezentaci na jevišti si užívá. Některým respondentům se vztah k vystoupením a sebe prezentaci změnil, někteří nejsou rádi viděni vůbec a pocit zviditelnění se jim to nepřináší, jako například Anně V.

AP: „*Dělá ti dobře, že jsi vidět na podiu?*“

AM: „*To si nemyslím. To si myslím, že kdybych to měla brát takhle, tak vůbec nic nedělám, protože bych se styděla. Ale dřív jsem takový pocity mívala, že bych chtěla být vidět, ale čím jsem starší, tím mám víc pocit, že když se mám někde předvádět, tak se stydím.*“

(Anna M., 23 let, tanečnice)

V Brně byly doby, kdy jsem hrál fakt hodně a pak jsem frajeřil. Ted'ka když nic moc nedělám, tak jsem nervózní, abych to nespletl.“

(Martin P., 25 let, muzikant)

Pro Natálii Š. je vystoupení způsobem, jak prezentovat celý soubor. Tvrdí, že sebezprezentace na jevišti jí dělá dobře především z toho důvodu, že si je vědoma toho, že tak předává správnou podobu folkloru dál. Nevnímá tedy vystoupení jako způsob, jak zviditelnit sebe sama, ale jak ukázat kvalitní práci souboru.

„Vystoupení je pro mě hodně sebezprezentace hlavně teda Rosénky a jsem strašně ráda, když tomu můžu nějakým způsobem přispět, ať už choreografií nebo tím tancem nebo jevištním projevem. Ale teď to vystoupení hrozně často vnímám jako to, že jednak navážeme nové kontakty a jednak ukážeme, že Rosénka je dobrá a vždycky byla. A je důvod, proč tady je, i když děláme v Praze něco, se možná někomu na Moravě nelíbí, jenom principiálně, že to děláme.“

„Vystoupení hodně často pro Rosénku... je takový to dokázat, že ač jsme Pražáci, tak to děláme dobře. A děláme to opravdu zatraceně dobře. A je to takový obhajování sami sebe... Že my když jdeme na jeviště, tak musíme obhájit nejen to, že jdeme na jeviště, ale že my Pražáci lezeme s tímhle tím na jeviště...“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

Dle následujících výpovědí se respondenti liší v tom, zda jim představení primárně přináší sebenaplnění nebo zda je primární divák a jeho zážitek. I tento drobný rozdíl projevující se v motivaci při představeních může hrát velkou roli v tom, jaký faktor přispívá k tomu, že se folkloru věnují. Zda členové folklorního souboru předvádějí folklorní činnost s cílem předat či prezentovat folklorní dědictví divákovi, či zda hraje větší roli jejich osobní prožitek z umělecké prezentace.

„Já to nedělám pro lidi. Jakoby forma té choreografie samozřejmě, výraz, to k tomu patří. Já daleko silněji vnímám tu atmosféru toho, že hraje živá muzika, ty kroje... Na mě to působí jako

obrázek od Lenky Jurečkové,¹⁶ kterej na mě takhle pulsuje. Představuju si sám sebe a nás jako obrázek na tom jevišti... Vnímám to furt jako obrazy, až jako filmařský. A spíš teda vnímám tu energii obrovskou, která na tom jevišti je. Jak stárnu tak to jako mám spíš v sobě, takovej hezkej vnitřní pocit. Tak jako dojmu sebe a sdílím to pak třeba jen s nejbližšíma.“

(Filip C., 27 let, tanečník, muzikant)

„To vystoupení mě baví... Je fajn cítit obdiv nějakých divaček ale záleží... Ale dělám to spíš pro sebe než pro lidi. Ale když zas je to zajímavá a aplaudujou, tak je to o to lepší pocit určitě.“

(Arnošt M., 31 let, tanečník)

„Baví mě vystupovat, i když mám dost trému... Baví mě částečně ten adrenalin, ale baví mě spíš asi nejvíc na tom ta společná příprava s lidma, to je hrozná sranda připravovat se na nějaký vystoupení. Protože za tím se skrývá i nějaké soustředění, že někam vyjedeme a je fajn to nacvičovat. Z toho samotného vystoupení mám většinou stres, ale když se to povede, tak mám z toho naopak radost, že se to povedlo a že to mělo úspěch, že se to lidem líbilo.“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

„Jsem nervózní, asi jako všichni, ale myslím si, že... vždycky po tom vystoupení mám super pocit. Že jsme něco těm lidem předali a zároveň že oni měli hezkej večer a že přišli a bavili se... Mně spíš dělá dobře to, že oni se baví. Vždycky si říkám, že to vystoupení dělám pro ty lidi.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

„U všeho když vystupuju před lidma, tak jsem nervózní ale v Rosénce vůbec. Když mám třeba nějaký sólo před lidma, tak si ho naopak užívám... Já si to právě vždycky hrozně rád zazpívám, ale fakt! Já si to vždycky hrozně užívám, když zpívám nějakou písničku a ještě jak rád zpívám a lidi mě poslouchají. Tak se z toho můžu vyzpívat a vím, že to takhle cítily miliony lidí přede mnou. Tak to se mi strašně líbí na tom folkloru... A jsem rád, že to můžu předat dál.“

(Benjamin H., 22 let, muzikant)

¹⁶ Malířka folklorní tematiky.

„A i to, že to lidi baví, to je pro hrozně moc v tom folkloru.“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

Dle výpovědí mých respondentů není zcela zřejmé, zda je pro ně důležitější prožitek diváka či osobní uspokojení z představení. Pravděpodobně zde hrají roli obě motivace, které spolu do velké míry souvisí. Jisté je, že představení v rámci souboru jsou pro všechny respondenty důležitým prvek činnosti ve folklorním souboru. Respondenti mnohdy začali veřejná představení zmiňovat ještě před položením otázky, protože předpokládám, že je pro ně z jistých důvodů důležitou součástí souborové činnosti.

10.3. Forma kompenzace a úniku

Dle výpovědí respondentů je možné říci, že k folklorní činnosti často unikají od nepříjemných či náročných aktivit každodenního života či že folklorní a souborovou činností tyto aktivity kompenzují. Zároveň pro všechny respondenty soubor i folklor obecně slouží jako způsob zábavy, odpočinku a odreagování se.

„Určitě mám tanec nebo folklor obecně spojený s tím, že dokážu vypnout. I když možná záleží na formě. Když mi není vesele a pustím si smutné táhlé písničky, tak mi to pomůže se v tom vydepat a rychle se to vyplaví a je to pryč. Pomáhá to teda asi umocnit emoce ale zároveň je to obrovské odreagování, že člověk vypne od všeho... Vždycky sním o tom, že půjdu na salaš a budu žít úplně odtržená od všeho. Ale to jsou spíš úniky před tím chaotickým současným životem.“

(Anna M., 23 let, tanečnice)

„Jo, chodím na Rosénku hodně krát jakoby vypnout... A na tu Rosénku si přijdu někdy i odpočinout.“

(Anna V., 20 let, tanečnice)

„Fyzicky si tam rozhodně neodpočinu, ale odreagovat se tam jdu určitě rád. I za tu cenu, že se mi fyzicky přitíží.“

(Petr D., 31 let, tanečník)

„Baví mě to, protože člověk se tam příjemně zrelaxuje a uvolní.“

(Martin S., 34 let, muzikant)

„Má to pro mě aspekt uvolnění. Je podstatná část zábavní části v životě.“

(Arnošt M., 31 let, tanečník)

„Stává se mi, že jdu ze školy hotová a nechce se mi vůbec na zkoušku. A pak ta zkouška je skvělá a dostane mě na jiný myšlenky a je to super, že tě to úplně odreaguje a dostane do jinýho světa... A vlastně ukáže, že si děláš starosti kvůli blbostem. Že když se člověk věnuje jenom tomu zaměstnání, jak je to hrozně omezený a tak se mi vždycky otevrou ty oči, že na světě je i ta radost.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

„Jo, folklor určitě ovlivňuje moji psychickou pohodu. Teorie mého kamaráda je, že kdyby každej poslouchal půl hodinu denně folklorní písničky nebo si šel zatancovat, tak je úplně happy a nemusí chodit k žádnýmu psychologovi!“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

„Já když mám vztek, tak hraju na housle nebo na violu, začnu do toho řezat. Když mám fakt jako blbou náladu a chci to řešit muzikou, tak řežu do toho nástroje. Někdy se koukám na videa na youtube, někdy si čtu lidový valašský pohádky...“

(Filip C., 27 let, tanečník, muzikant)

„Když budu smutná, tak vím, že když půjdu do Rosénky, tak mě tam určitě někdo rozesměje. Jenom i to, že si třeba zatancuju, tak ze sebe vydám něco, co mě tíží.“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

„Na gymplu jsem měl narvanej telefon folklorníma mp3, teď jich tam mám taky dost. Je ale fakt, že už jsem si dlouho žádnou novou nepořídil... Je ale fakt, že k tomu často tihnu a třeba když

jsem byl na Erasmu v Hannoveru... Ve mně to hrozně vyvolává radost, hlavně když to znáš, když to umíš hrát. Je to prostě něco jináčího než když si pustíš ACDC nebo Aerosmith, kdy znáš ty písničky, ale víš, že si je nezahraješ... Jo, je to dost únik.“

(Martin P., 25 let, muzikant)

Mým respondentům folklorní činnost v souboru i mimo něj přináší odreagování a uvolnění. Zároveň je možné říci, že plní psychohygienickou funkci a přináší pocit psychické pohody. Tento stav přináší respondentům jejich aktivní i pasivní taneční či hudební aktivita a zároveň kolektiv lidí, se kterým se setkávají v souboru i mimo něj.

10.4. Souborový kolektiv a vztahy

Na základě výpovědí respondentů je kolektiv lidí v souboru i mimo něj velmi významným faktorem, který přispívá k zájmu o folklor jako takový ale hlavně o stálé a dlouhodobé členství v souboru.

AP: *„Proč stále chodíš do Rosénky?*

AV: *„No hlavně je to kvůli těm lidem... S některýma jsem od těch 4 let pořád v kontaktu... Mám tam jedny z nejlepších kamarádek.“*

(Anna V., 20 let, tanečnice)

„Lidi, nejvíc lidi. Protože v Rosénce má člověk opravdický přátele. Aspoň pro mě je to teda už těžší, je tam hodně nových lidí, hodně mladých lidí... Ale pořád tam je úžasná parta lidí, který to mají rádi, který navzájem strašně tolerujou svoje chyby, nešvary, zlozvyky, uměj se navzájem hodně upřímně říct i hodně zlé věci, ale tak, že to kolikrát i zabolí, ale neublíží to. Je vidět, že ty lidi přistupujou strašně s citem k těm ostatním... Ty lidi nejsou zaměřený sami na sebe. Ty lidi dělaj něco společnýho, něco, co je baví a neberou se tak vážně. Nejsou to takový ty...jak to říct... narcisové. Anebo když už jsou, tak ale s grácií a se srandou.“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

AP: *„Proč jsi stále v Rosénce?“*

LH: *„No určitě kvůli těm lidem. To si myslím, že je velký...že jsme fakt semklá parta, takoví jako fakt kamarádi a teď spolu zažíváme všechny ty akce, tak to nás ještě víc stmeluje.“*

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

„Rosénka pomáhá ze sebe shodit masky, který člověk nasazuje během různých jiných aktivit. Pořád člověk musí udržovat nějakou formu... Nemáš pocit, že by tě někdo soudil kvůli něčemu, kvůli čemukoli co uděláš.“

(Martin S., 34 let, muzikant)

Arnošt M. hovoří o tom, že prostředí souboru mu přináší radost z folkloru, způsob odreagování a v neposlední řadě přátelské vztahy:

„Je to vlastně kombinace těch přátel a toho folkloru dohromady, dá se říct. Rosénka mně poskytuje všechno dohromady. K tomu tam jsou dobrý kamarádi... Mám tam vlastně nejlepší přátele. Je tam skladba neuvěřitelných individualit, který do sebe zapadají... Kdyby tam nebyli skvělí lidi, tak půjdu zkusit třeba jiný soubor.“

(Arnošt M., 31 let, tanečník)

„Jsou tam hrozně bezprostřední lidi, upřímní se mi zdají, jsou inteligentní, většinou vysokoškoláci, takže to má něco do sebe. Nepřijde mi, že by si někdo na něco hrál, takový ty žabomyší války...Bud' to nevnímám, nebo to tam vůbec není.“

(Martin P., 25 let, muzikant)

„To, že chodím do Rosénky je pro mě... momentálně je to asi hlavně na osobních vztazích, přátelích, prostě zábavě. Chodím se tam odreagovat, jsou to lidi, které mám ráda, s kterými se chci znovu vidět a s kterými nutně nemusím dělat jenom ten folklorismus, ale jdu s nima do kina,

na výlet, hory, cokoliv. A když je právě nějaké soustředění nebo festival, tak to jakoby posílí ty vazby. To je dost důležitý.“

(Tereza P., 24 let, tanečnice)

Kladla jsem respondentům otázku, co by neměli, kdyby nechodili do folklorního souboru či se nevěnovali folkloru. Kromě radosti z folkloru samotného a zážitků spojených s akcemi a cestováním respondenti zmiňovali hlavně kolektiv lidí. Tyto záležitosti jsou však pro ně často provázané.

AP: *„Co bys neměl, kdybys nechodil do souboru?“*

PD: *„No neměl bych právě ty kvalitní bezvadný lidi. Musel bych je hledat jinde a těžko říct, jestli bych je jinde... No asi bych je našel, je spousta dalších aktivit, ve kterých se pohybují fajn lidi, vzdělaný lidi... Asi bych měl spoustu času, který nevím, jak bych trávil, a kdybych se vůbec s těma lidma neměl ani stýkat, tak to je právě další, co by mi ubylo. Spousta lidí, s kterými si mám co říct a který mám rád a kterými trávím i život mimo Rosénku... Myslím si, že ty lidi jsou na lepší kulturní úrovni. Nějak mě to prostě naplňuje, je tam parta skvělých lidí, jsou to životní přátelé... A nějak si to neumím představit bez Rosénky.“*

(Petr D., 31 let, tanečník)

„Určitě bych neměl spoustu známých a dobrých kamarádů. Nestalo se mi, že bych za tu dobu potkal nějaké křiváky, naopak mi přijde, že ten folklor sdružuje takovej specifickéj typ lidí. Nepodíval bych se do několika krajin na světě a hlavně bych neměl jednu zásadní možnost, jak se vyžít.“

(Martin P., 25 let, muzikant)

„Určitě bych neměla tak skvělou partu lidí, se kterou můžu věci sdílet a se kterou se cítím naprosto přirozeně a svá, a neměla bych ty zážitky všechny. Byla bych o to hrozně ochuzená... Všechny ty naše vystoupení a výjezdy nebo jenom zážitky ze zkoušek, kdy se prostě smějeme

jenom... Byla bych ochuzená o tu bohatost. Mně přijde, že to utvrdí ty akce. Že si řekneš jo, dělám správně, protože prostě tam se bavíš, teďka to sdílíš se všema, je ti tam dobře...“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

Několik respondentů samovolně uvádí, že soubor je pro ně prostředím, kde se cítí jako doma a přirovnávají kolektiv k rodině.

AP: *„Proč stále chodíš do souboru?“*

PP: *„Jednak je to ta skupina, se kterou tam chodím. Jsou to lidi. Baví mě ten kolektiv a je to pro mě taková rodina.“*

AP: *„Supluje ti Rosénka rodinu?“*

PP: *„Mně určitě, moc... A to je způsobený asi tím, že jsem vyrůstala ne úplně ve vyrovnaný rodině a zažívala jsem si takový situace, který nejsou... teda bohužel teď už mnohem víc standartní jsou, ale nejsou úplně fajn a Rosénka byla taková jako berlička k tomu, že mi v podstatě nahradila rodinu a ukázala mi cestu, kterou jsem doma neměla. Ukázala mi, že třeba mi někdo může chtít pomoci... Dávat mi tu lásku jen tak, nezištně a přitom to není vůbec můj příbuzný, a je to jenom kamarád, je to takový jiný pouto. I třeba kamarádi v Rosénce se ke mně chovají daleko jinak než vlastní sestra třeba. A vím, že bych jim svěřila daleko větší a hlubší tajemství než svý rodině.“*

(Petra P., 20 let, tanečnice)

„Nemůžu odejít, jakože mě to nepustí. Mám tam spoustu úžasných kamarádů, zážitků... prostě to je rodina. Je to prostě součást života...Nejde bez toho nebýt. I kdybych třeba přestala chodit, tak věřím, že s těma lidma bych se chtěla potkávat dál ...“

(Anna M., 23 let, tanečnice)

„Já jsem se třeba ve škole nikdy necítil tak dobře jako v Rosénce. V Rosénce jsem se cítil trošku jak doma. I to bylo tím, že tam vždycky chodili hrozně hodný lidi, nějak se tam scházela hrozně dobrá parta lidí. A i třeba hodně inteligentních... V Rosénce mě baví ty lidi...“

(Benjamin H., 22 let, muzikant)

„Rosénka je taková druhá rodina. Kdybych jezdila na ty folklorní akce a neměla s sebou Rosu a ty lidi kolem sebe, tak by to nebylo ono.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

AP: *„V čem se liší kolektiv lidí v Rosénce od jiných kolektivů?“*

MP: *„Nevím, že mají něco...nevím. Jednak se tomu věnují dlouhodobě, tak ten soubor berou jako takovou hezkou povinnost a rodinu...“*

(Martin P., 25 let, muzikant)

Respondent Filip uvádí, že k lidem v souboru má silný vztah, ale jako rodinu je nevnímá. Tvrdí, že co se týká kolektivů je velmi přizpůsobivý a že si umí představit, že se věnuje folkloru v jiné skupině lidí:

„Mám ty lidi hrozně rád, mám ty lidi moc rád. Ale nesuplují mi rodinu.“

(Filip C., 27 let, tanečník, muzikant)

Všichni respondenti kromě Filipa C. uvedli, že lidé v souboru jsou pro ně velmi důležití. Většina respondentů v souboru strávila své dětství a následně i dosavadní část svého dospělého věku. Všichni respondenti o kolektivu v souboru hovoří velmi kladně, a proto jednotlivce kolektiv nutně musel nějakým způsobem ovlivnit. Někteří tento fakt i zmiňují. Bezesporu plnil soubor socializační funkci a to hlavně respondentům, kteří uvedli, že soubor vnímají jako rodinu. Na otázku, jak jedince prostředí souboru ovlivnilo, se zaměřím později. Na tomto místě je ovšem zajímavé zaměřit se na to, z jakých důvodů respondenti považují kolektiv souboru za jedinečný. I tato otázka může poskytnout odpověď na to, jaké faktory vedou k tomu, že se jedinci věnují folkloru či působí ve folklorním souboru.

Jedním z důvodů, proč jedinci vnímají kolektiv jako jedinečný a kvalitní, je jeho dlouhodobě stabilní uskupení stále stejných lidí, kteří se společně aktivitě věnují.

„V Rosénce se schází pořád stejný kolektiv.“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

„Lidi se snaží se stmelovat na soustředěních, na zahraničních festivalech. K tomu člověku máš jiný vztah, když s ním strávíš nějaký čas.“

(Martin P., 25 let, muzikant)

„Je to určitě tím, že ty lidi se znají odmalička a vyrůstali spolu, tak jsou děsně bezprostřední a takoví sžití... Já jsem tam sice přišla pozdějc, ale bylo neskutečný, jak strašně rychle mě vzali a vlastně mám pocit, že jsem s nima vyrůstala a že můžu před nima dovolit cokoli říct... Třeba ve škole mám pocit, že tam je každý kvůli tý škole a kamarádství jde stranou. Každý si hraje sám za sebe, kdežto to tady není. Tady jsme prostě parta a jedeme spolu.“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

„ Jsou tam dlouholetý vztahy, který se mezi náma budujou, který když někdo přijde, tak je musí začít budovat a záleží, na jaký je zrovna vlně, jestli tam zapadne a za 14 dní je to v pohodě, anebo tam nezapadne... Hlavní je ten čas, kolik let už spolu ty lidi tráví, spoustu času. Dvakrát týdně dvě hodiny plus před tím a po tom plus nějaký víkendy i čas mimo Rosénku. My spolu jezdíme na dovolenou, děláme spolu různé akce i mimo folklor...Udělá to nějakou komunitu prostě.“

(Petr D., 31 let, tanečník)

Respondentka Tereza taktéž zdůrazňuje klíčovost dlouhodobého trávení společného času a společných prožitků různých situací, které spolu konkrétní lidé zažili i mimo folklorní soubor a folklor jako takový.

„Já dělám ještě spoustu jiných věcí, který jsem třeba začala dělat pozdějc. Samozřejmě jo, člověk něčemu může propadnout úplně kdykoli v životě, ale myslím si, že taková ta hlavní motivace u něčeho, co člověk začal dělat v dětství a nějakým způsobem to má vžitě.“

„Folklor je jedna z věcí, které mohou pomáhat sbližování, ale i to, že ti členové jsou spolu dlouho nebo aspoň to jádro v těch skupinách se zná víc než 10 let a že spolu zažili strašně moc věcí a strašně moc nevšedních věcí. Od těch festivalů až po nějaké krizové situace... Tohle můžou zažít i třeba školní kolektivy, ale myslím si, že ta Rosénka to zažívá častěji tím, že spolu dlouhodobě tráví volný čas a organizuje ty akce tak, aby to řešila... I mimo ten soubor.“

„Je to něco víc sociálně sbližujícího, proto je to asi tak zajímavé. Pro ty lidi, kteří do toho proniknou. Myslím si ještě, že je těžké do toho proniknout, aby to pro tebe začalo být takhle zajímavé. Že ty lidi musí skutečně zažít nevšední situace. A nevím, jestli je možné zažít tohle při krátkodobém působení v tom souboru.“

(Tereza P., 24 let, tanečnice)

Někteří respondenti také uvádí, že spojujícím prvkem kolektivu je fakt, že v Praze je folklor vnímán odlišně než na území Moravy, lidé k němu zde mají jiný vztah. V prostředí Prahy není tato aktivita tak běžná, a proto si lidé uvědomují jedinečnost svého zájmu.

Respondentky Natálie Š., Lenka H., Petra P. a Tereza P. hovoří o nepůvodním prostředí folkloru na území Prahy takto:

„Spojující je taky to, že si umíme zazpívat, že to v tom srdci máme, i když nejsme Moraváci...“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

„Znám lidi, co folkloristi nejsou a třeba jsou z Moravy a čekáš to od nich, a oni ne, berou to pasivně. A berou to jako že to je součást, že to je přirozený. A když hraje na té zábavě cimbálka, tak sice neumí tancovat nebo zpívat a nezajímají se o to, ale berou to jako součást...V Praze se na besedě lidi odvážou, sice to neumí úplně, ale jdou to zkusit. A jsou za to rádi, že ta akce tady je, protože tady není pořád. Ale třeba v Uherském Hradišti už jsou „překocování“ anebo zase je

to otázka toho maloměsta: Nebudeme dělat vlny, co si pak řeknou o nás. Tak prostě si vezmou jehlový podpatky a sedí tam za stolem a pijou jenom víno.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

„Když se podívám na soubory na Moravě, mám pocit, že vnitřně moc nefungují. Že se spíš hádají, je tam rivalita, je to takový hodně jako napjatý a jde jim o to, aby všichni tančili všechny tance, což u nás není a možná je to tím, že jsme na té Moravě nevyrostali a je to pro nás něco trochu vzácnýho.“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

10.4.1. Partner v souboru

Většina respondentů má v souboru i partnera či partnerku. I to může svědčit o vzájemné citové blízkosti a intimitě vztahů v rámci kolektivu. Jak někteří respondenti tvrdí, partnera si v rámci souboru našli pravděpodobně díky stejnému zájmu a času, který spolu lidé v souboru tráví. To, že mají partneri stejný koníček a společné trávení volného času uvádí respondenti jako velké výhody. Nikdo z respondentů nevnímá společný zájem partnerů o folklor negativně.

„Je určitě snazší si nacházet partnera v souboru, ale tím, že jsem měla i mimo to zas neberu jako dogma... Protože se tam známe tak dobře, tak se tam častěji utváří partnerské vztahy.“

(Klára B., 24 let, tanečnice)

Nikoho z respondentů však v souboru jeho partner nedrží ani v souboru nesetrvává jen kvůli tomu, že do něho chodí právě jeho partner. Většina respondentů zdůrazňuje, že nevyžaduje, aby se jeho partner folkloru věnoval, ale vyžaduje, aby folklor respektoval a do jisté míry ho s ním sdílel. Výjimkou je ovšem respondent Filip C., který vnímá jako nutnost, aby se jeho partnerka folkloru věnovala:

AP: *„Je pro tebe důležité, aby se tvá partnerka věnovala folkloru?“*

FC: „Já si ani neumím představit co to je nemít vztah k tomu... Co to je za ochuzení toho člověka, jednak jako duševní a jednak jako takovej očištný efekt by to mělo mít. Ta kultura, ten způsob života. Neuměl bych si to představit v partnerském životě vůbec... Mě by to nebavilo.“

(Filip C., 27 let, tanečník, muzikant)

U mých respondentů tedy partner v souboru tedy není faktorem, který by ovlivňoval působení ve folklorním souboru, ale spíše jeho důsledkem. Je evidentní, že v rámci souboru vznikají partnerské vztahy, což je pravděpodobně dáno hlavně společným zájmem a společně stráveným časem a zážitky v rámci souboru i mimo něj.

10.4.2. Významné osobnosti folkloru

Dále mě zajímalo, zda znají respondenti osobu, která by pro ně byla jakýsi vzor či zda k někomu vzhlížejí, ať už je jedná o hudebníka, tanečníka, zpěváka či jinou osobnost ze světa folkloru. Je možné, že právě díky této osobě či několika osobám je umocňován jedincův zájem o folklor, popřípadě nějakým způsobem ovlivňuje působení jedince v souboru.

Respondenti jmenovali konkrétní muzikanty a zpěváky, kteří však pro ně nejsou vzorem, ale pouze obdivují jejich talent či hudební tvorbu. Uvádějí ale, že nijak zásadně neovlivňují jejich folklorní činnost. Většina respondentů však zmiňuje bývalou vedoucí a zakladatelku souboru Radku Baborákovou. Respondenti, kteří zažili její působení v souboru, uvádí, že právě její osobou byli v počátcích svého působení v souboru k folkloru vedeni a vychováni, díky ní vydrželi v souboru tak dlouho a souborová činnost je tolik baví. Respondenti Martin P. a Lenka H. litují, že její působení v souboru již nezažili a jsou si vědomi toho, jakou kulturu a jaké hodnoty v souboru nastavila.

„No Radka za to může, za všechny z nás v tom souboru... Ona tam nastavila určitou laťku, určitou kulturu, něco takovýho... Až později mi došlo, že máme čest s poměrně velmi velkým člověkem, co se týče tý naší sféry folkloristů.“

(Anna V., 20 let, tanečnice)

„Radka tam nasadila nějakou atmosféru, kterou my částečně neseme dál a částečně měníme. Baví mě to prostě proto, že to dělám od malička a někdo způsobil, že mě to od malička baví... Asi nejspíš Radka.“

(Petr D., 34 let, tanečník)

Benjamin H. zároveň vysvětluje, že právě díky této osobě se v souboru sdružovali podobní lidé, kteří vytvořili právě ono prostředí zdravého kolektivu, o kterém většina respondentů hovoří:

„Hodnoty mi změnili hlavně lidi v Rosénce, a to hodně. Ty mě ovlivňovali celý život. Já jsem měl takový ikony, třeba Baborákovy... Přijde mi, že jsou hrozně hodný, nemyslí jen na sebe, myslí i na ty druhý. Všeobecně ty lidi se tam takoví sdružovali. Jak si to Radka nastavila, takoví lidi si k sobě přitahovala. A proto ta Rosénka je taková výjimečná a speciální.“

(Benjamin H., 22 let, muzikant)

Respondenti Petra P., Natálie Š., a Petr D. uvádí, že vedoucí souboru zároveň všechny děti vychovávala a oni sami ji brali jako matku:

„Pro mě je folklor možná Radka. A Radka je zároveň Rosénka. Radka je prostě ta máma, která nám to všechno dala.“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

„Radka je taková druhá máma, která mě vychovala k tomu stylu života, který teďka vedu.“

(Petr D., 34 let, tanečník)

Z výpovědí respondentů je evidentní, že velmi důležitým faktorem, který ovlivňuje jejich členství v souboru, je významnost a jedinečnost kolektivu lidí, který se v souboru nachází. Respondenti zdůvodňují jeho jedinečnost tím, že ho dlouhodobě tvoří titíž lidé, které spojuje zájem o stejnou činnost a společné zážitky jak v souboru (aktivity související s folklorem) tak

mimo něj (např. společné dovolené, řešení krizových situací). Někteří zároveň hovoří o jakési souborové kultuře, hodnotách či rodinném prostředí, které v souboru nastavila jeho zakladatelka, která je většinou respondentů vnímána jako velmi důležitá osoba ve vztahu k souboru jako celku i v jejich osobním citovém životě. Kolektiv souboru pravděpodobně plní integrační funkci, kdy dochází ke sdružování lidí, u kterých se utváří hluboký zájem o tutéž aktivitu. Spojující prvek u lidí věnující se folkloru vnímají respondentky Natálie Š. a Petra P. i mimo tento soubor:

„Folklor je hodně spříznění těch lidí mezi sebou. Ať jsou z kterýhokoli souboru kolikrát kterýkoli národnosti. Tak ty lidi si nějakým způsobem rozuměj. Maj prostě stejný nějaký věci, který je spojujou a poznají se. A dokážou spolu v podstatě kdykoli začít mluvit i třeba na tom festivalu, kde bylo 42 souborů, tak mezi sebou dokázali mluvit rukama, nohama i když si vůbec nerozuměli...“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

„A baví mě na tom asi i to, že si můžu zatančit nejen v tělocvičně a na vystoupení, ale i při tý besedě¹⁷, což je hrozně fajn, protože se tam zase potkám s jinýma lidma, který se mnou nevystupujou, ale i tak si můžem zatančit ten tanec...Je to takové spojující. Je to třeba jiné než jako že si dáme battle ve street dance.“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

Je možné, že pokud se nějaký jev, v tomto případě folklor, vyskytuje v nepůvodním prostředí, kde může být vnímán jako výjimečný či alternativní, o to více spojuje komunitu, která se mu věnuje. Výjimečnosti si všímá respondentka Anna V.:

„ A je to druh koníčku, zábavy, ktorej byl ...člověk s tím tak jako vyrůstal a měla jsem období, kdy jsem chtěla skončit a v životě do toho souboru už nejít, ale pak se to zlomilo, protože člověk zjistí, že to je výjimečný.“

(Anna V., 20 let, tanečnice)

¹⁷ Folklorní taneční zábava

10.5. Ovlivnění životního stylu

Činnost ve folklorním souboru i zájem o folklor obecně do značné míry ovlivňuje životní styl respondentů. I tento fakt svědčí o tom, že zájem o folklor je významnou součástí identity těchto jedinců. Někteří respondenti uvedli, že zájem o folklor ovlivňuje jejich životní styl téměř ve všech oblastech.

„Folklor je součástí mého životního stylu, který jako celek do sebe zapadá a prostě ten smysl tam nějak tak je.“

(Tereza P., 24 let, muzikantka)

Oblastí, do které folklorní činnost zasahuje nejvíce, je volný čas. Všichni respondenti uvedli, že činnosti v souboru i folkloru jako takovému věnují velkou část svého volného času.

„Prostě fakt ten život dělím na Rosénku a to ostatní v tuhle chvíli. Všechny volný čas chci do toho vlastně dávat... Je pravda, že co se týče volného času, tak to vždycky spojuju s Rosénkou nebo s tím folklorem, se snažím... Třeba dívat se na youtube na videa, poslouchat písničky...“

(Klára B., 24 let, tanečnice)

„Snažím se tomu věnovat, když mám čas, poslední dobou mě hodně štve, že na to v podstatě musím kašlat kvůli škole.“

(Martin P., 25 let, muzikant)

Respondenti uvádí, že kromě aktivit spojených s folklorním souborem se ve volném čase zabývají folklorními činnostmi i mimo soubor. Většina respondentů uvádí, že ve volném čase poslouchají lidovou hudbu, dva respondenti dokonce tvrdí, že jiný žánr téměř neposlouchají.

„V podstatě jiný styl hudby skoro téměř neposlouchám...Neposlouchám každou folklor, poslouchám moravskéj, slováckej, ten kterej děláme, popřípadě Slovensko. Českej bych si třeba s velkou láskou nepustil. Nemám úplně rád moderní hudbu.“

(Petr D., 31 let, tanečník)

Dále respondenti sledují televizní pořady s folklorní tematikou, čtou knihy s folklorní tematikou, navštěvují výstavy folklorně zaměřených umělců, chodí na různé zábavy, představení a kulturní akce folklorního zaměření. Petr D. uvádí, že s rodinou plánuje výlety s ohledem na folklorní akce a snaží se obecně přizpůsobovat volnočasové aktivity folkloru. Například pokud jede na nějaké místo, snaží se zjistit, zda se v onom místě koná nějaká folklorní akce. Respondentka Tereza P. uvádí, že se ve volném čase věnuje výtvarné činnosti spojené se svátky, Natálie Š. ve volném čase šije kroje.

Zájem o folklor a folklorní činnost ale respondenty ovlivňuje i v jiných oblastech jeho života. Například všechny respondentky uvedly, že folklor ovlivňuje jejich módní vkus a tedy i módu, kterou nosí. Obecně tedy mají tendenci kupovat si oblečení s lidovými motivy, halenky s krajkami či dřevěné náušnice.

„Přemýšlela jsem, že si nechám naplizovat sukni a pak si nechám udělat nějakou výšivku... Ale ráda se dívám na náušnice nebo oblečení inspirovaný folklorem. I když ne všechno mně přijde povedený.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

„Často hledám v obchodě už třeba i dost podvědomě takový folklorní motivy a prvky. Nemusí to být zrovna růžice namalovaný, ale třeba krajky, bílý věci často, dřevěný náušnice...“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

„Mám ráda ten dívčí styl, když ženská je ženská. Což v tom folkloru je.“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

Některé respondenty ovlivňuje folklor i v jiných oblastech vkusu. Anna M. například zmiňuje, že se snaží svůj byt dekorovat folklorními prvky, například obrazy s folklorní tematikou. Lenka H. říká, že si chce pořídit kolo, jehož rám by si nechala namalovat folklorními motivy.

Některé respondenty zájem o folklor ovlivňuje i v oblasti gastronomie. Dva respondenti tvrdí, že díky moravskému folkloru začali mít rádi víno. Arnošt M. tvrdí, že k českému folkloru patří pivo a k moravskému víno. U piva se sedí a klábosí a stejnou povahu má český folklor a české lidové

zábavy. Naopak po víně je člověk veselý, chce se mu zpívat a tančit, což patří k folkloru a lidové zábavě na Moravě.

Lenka H. také tvrdí, že folklor ji začíná ovlivňovat i v oblasti vaření a stravování:

„Přivádí mě to na ty myšlenky vařit tradiční jídla, takže třeba teďka jsme dělali podle slovácké kuchařky něco.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

Respondentka Natálie Ř. popisuje, že folklor ji přivedl k dalšímu životnímu koníčku, který je zájem o historii. Dále vyzdvihuje, že díky působení v souboru získala dobré vyjadřovací a prezentační dovednosti, které jí pomáhají úspěšně zvládat její zaměstnání:

„Mně to ovlivnilo vlastně asi celý život. Přivedlo mě to k těm historickým věcem, asi jevištní projev a vůbec projev před lidma. I v práci často musím prezentovat a od malička jsem zvyklá vystupovat na jevišti. Jako nervák jsem, ale ve skutečnosti to není zas tak poznat. Dokážu zřetelně mluvit, artikulovat a tak.“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

Všichni respondenti uvedli, že s ostatními členy souboru pořádají společné dovolené a víkendové akce v průběhu celého roku. Společný čas ale tráví i na akcích v rámci souboru, například na tuzemských i zahraničních festivalech. Zajímalo mě, zda respondenti vnímají soubor jako prostředek k tomu, jak vycestovat zadarmo či zásadně levněji do zahraničí.¹⁸ Nikdo z respondentů však nevedl, že využíval soubor jako prostředek k tomu, aby se dostal do zahraničí. Stejně tak není možnost vycestovat jedním z důvodů, proč soubor navštěvují. Respondenti uváděli, že cestování se souborem berou jako součást působení v souboru, jsou rádi, že mohou tímto způsobem vycestovat, avšak nikdo z nich nevyužívá soubor jako prostředek. Zároveň jsou vděční za to, že díky souboru se podívali na místa, kam by se možná nikdy v životě nedostali. Někteří respondenti zmiňují, že cestování se souborem si užívají také díky kolektivu.

¹⁸ Folklorní festivaly jsou obvykle z velké části hrazeny pořadateli festivalu.

„Je to super, protože se někam podívám a zároveň jsem se super partou lidí, s kterou si to užiju, takže na to mám vždycky dobrý vzpomínky, aj kdyby to tam bylo úplně nechutný.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

AP: „Je pro tebe Rosénka prostředkem, jak se dostat na nová místa?“

MP: „Tak jsem o tom nikdy nepřemýšlel. Nemyslím si, že bych to bral jako vstupenku někam do zahraničí, to rozhodně ne.“

(Martin P., 25 let, muzikant)

Respondentka Tereza P. uvedla, že zájem o folklor je dle jejího názoru jistou formou alternativního životního stylu. Ptala jsem se respondentů, zda zájem o folklor chápou jako projev či snahu o alternativní životní styl. Všichni respondenti uvedli, že nějakým způsobem tuto zálibu jako alternativní chápou, ale rozhodně se jí nevěnují z toho důvodu, že by se chtěli nějak odlišovat a žít alternativním způsobem života.

„Já si myslím, že Praha je dost zvláštní... Myslím, že to souvisí s nějakým alternativním životním způsobem, který hodně Pražáků hledá... Prostě je to asi nějaký styl spojený s většími městy. Je to určitá forma nějakého klidu, ale zároveň vybouření se. A to si myslím, že folklor skvěle nabízí...“

(Tereza P., 24 let, muzikantka)

10.6. Hodnoty a postoje

Další oblastí, kterou jsem se snažila prozkoumat, byla oblast hodnot a postojů mých respondentů ve vztahu k folklorní činnosti. Zajímalo mě, zda folklorní činnost nějakým způsobem ovlivňuje právě hodnotovou orientaci respondentů a jejich názory a jak důležitou hodnotou je folklor v životě jednotlivců.

Zde je důležité říci, že všichni respondenti vnímají folklor jako smysluplnou aktivitu, která jim přináší pocit naplnění. Ptala jsem se respondentů na otázku, zda je pro ně folklor a „smyslem života“. Velká většina respondentů uvedla, že zájem o folklor a především působení v souboru je pro ně důležitá součást života, ale smysl života už není. V období dospívání však smyslem života

byl. V tomto období byl kolektiv souboru i lidový tanec či hudba záležitostmi, kolem kterých „se točil svět“, jak někteří respondenti uvádí. Zbytek respondentů uvedlo, že v období dospívání pro ně folklorní činnost byla aktivitou, která je bavila a naplňovala, avšak nebyla pro ně smyslem života.

Respondentka Natálie Š. působí v souboru také jako vedoucí jedné z mladších skupin. Tvrdí, že kromě tance jí v souboru přináší radost a smysl právě předávání folkloru mladší generaci. Radost jí zároveň dělají pokroky, kterých děti dosahují v uměleckých ale i sociálních dovednostech:

„Mně ty děcka dávají neskutečný náboj do života. Já se žívím marketingem, tomu světu nic nedávám, nejsem doktor, nejsem učitel, tak aspoň učím takhle po večerech ty děcka. A když vidím ty výsledky... Jsou tam výsledky a teď nemluví o těch na jevišti. Na jevišti taky, to je fajn, ale spíš ty lidský výsledky. Že ty děcka přijdou třeba úplně asociální nebo i autisty, mám tam lehkou autistku. Nebo po strašlivých rozvodech a ty děti nejsou vůbec schopný komunikovat. A po nějaký době v tý Rosénce prostě fungují a je jedno, z jaký jsou sociální skupiny. Je jedno, jak jsou bohatý, jaký mají vzdělání, jak jsou chytrý. Naučí se navzájem se tolerovat a já mám to, že to, co mě naučila Radka¹⁹, tak předávám dál a je to pro mě strašlivě důležitý... Tohle je pro mě důležitější než být na jevišti. A je potřeba někoho naučit ty písničky...“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

Dále mě zajímalo, co respondenty na folkloru baví a přitahuje. Kromě kolektivu a lidí, kteří se folkloru věnují, zmiňují respondenti lásku k lidovému tanci a hudbě jako takové. Opět zde vystupuje hledisko dlouhodobého věnování se dané aktivitě, jak vysvětluje například respondentka Tereza P.:

„Pro mě je to samozřejmě niterní vztah k té hudbě proto, že ty písničky znám... Lidi nejvíc chtějí slyšet to, co sami znají. To je to, proč vždycky když přijdeme někam, tak Vínečko bílé je hitem a my už to nemáme rádi, protože to je až moc oposlouchané pro nás. Ale ty lidi, kteří se s tím folklorismem ani nesetkávají, tak tohle se pro ně stává tou folklorní věcí. Protože oni si s tím něco prožijou, třeba že tuhle píseň zpívali se svojí babičkou... Myslím si, že i pro mě to takhle funguje. Tenhle ten prožitek je vlastně základní... Ona ta hudba není libivá sama o sobě. Ona je libivá pro někoho, kdo má k tomu dlouhodobě vztah. Já si myslím, že pro člověka, který by to

¹⁹ Bývalá vedoucí souboru

slyšel poprvé v životě, by to třeba nemuselo být nijak význačné a mohl by si to splést úplně s jinou etnickou hudbou třeba přes tři státy.“

(Tereza P., 24 let, muzikantka)

Důležitost dlouhodobosti zájmu zmiňuje i respondent Petr D., která zároveň vysvětluje, proč má k lidové hudbě pozitivní vztah:

„Prostě se mi líbí ta hudba i proto, že jsem v ní vyrůstal. Líbí se mi, že to jsou písničky, který znám od malička a teďka najednou je slyším v nějaký úpravě. Je to prostě melodičnost, mám pocit, že to je dobrá hudba, že je vlastně stará a vydržela do teďka... Je skoro s podivem, kolik písniček na těch málo témat se dá vymyslet...“

(Petr D., 31 let, tanečník)

Pro některé respondenty jsou lidové písně inspirativní a tvrdí, že díky nim se jim otvírá podoba tehdejšího tradičního světa. Respondentka Lenka H. říká, že díky znalosti lidových písní si uvědomuje, že lidé řeší stále stejné problémy a témata:

„Spíš jak v těch písničkách je ta lidová moudrost, tak kolikrát když se mi něco děje, tak si pak vzpomenu na nějakou písničku a řeknu si: Jéé, to zpívají v té písničce přece! Že pak vidíš, že i ty hodnoty jsou vlastně pořád stejný. Ta láska na prvním místě...“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

Respondentka Klára tvrdí, že díky znalosti lidových písní si uvědomuje, že tradiční hodnoty se v jistém smyslu liší od těch současných:

„...Tím, že ten folklor uznává jiný hodnoty, než jsou dneska, co se týká nějakých materiálních zabezpečení a takových věcí... Jako třeba užívat si toho, co nám Bůh dal a být třeba víc pokorný... Víc pokory třeba k přírodě, sobě samým.“

(Klára B., 24 let, tanečnice)

Respondentka Petra P. hovoří o tom, že díky souboru poznala pravou hodnotu přátelství a obecně její vztah k lidem je pokornější:

„Můžu říct, že dřív jsem byla, myslím si, daleko víc povrchnější než jsem teď, že jsem si dělala předsudky. Ted' si myslím, že dávám prostor hodně tomu, než se nějaký člověk nebo i situace... než se mi představí. A samozřejmě hodnota jako přátelství je někde jinde a taky láska.“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

Dle výpovědi respondenta Filipa C. ho v pochopení kultury určitého regionu ovlivňují setkání s lidmi z daného místa:

„Když jdeš někam do folklorní skupiny povídat si s těma babičkama, jak to tam maj, tak si vyslechněš od nich ty příhody, jak to jako je. A to tě ovlivní, ať chceš nebo ne. Mění mi to vztah k tomu regionu třeba, na ty lidi tam.“

(Filip C., 27 let, tanečník, muzikant)

Podobně hovoří i respondentka Petra P.:

„A pak taky to, že jsem díky Rosénce poznala místa, kde jsem nikdy nebyla. Třeba na Moravu jsem začala jezdit častěji než před tím a poznala jsem i jejich kulturu a kdybych už do Rosénky nechodila, tak bych se o to pořád zajímala... Je to prostě pro mě takové, jak bych to nazvala... atraktivní téma.“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

Respondentka Petra P. také zmiňuje, že díky folklorní činnosti získala povědomí o širších souvislostech tradičního života a zároveň si tak uvědomují luxus doby, ve které žije:

„Občas jsme mívali semináře, tam se dozvíš, co lidi dřív museli dělat, i už jenom to, že dělali různou těžkou práci, neměli takový přístup ke vzdělání, vlastně vůbec žádnéj, tak si toho člověk vlastně začne vážit, že tohle všechno může mít...“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

Z výpovědi respondentky Lenky H. je patrné, že díky souboru poznala a uvědomuje si rozmanitost folklorního bohatství, jež Česká republika skýtá.

„A byla bych ochuzená o tu bohatost, protože mě přijde, že folklor... Mě na tom hrozně fascinuje, jak na malém území je tolik různých věcí. Jak každá ta vesnice má jiný kroj, jiný tanec, jiné písničky. Ale zároveň je v tom ta lidová moudrost, ta tvořivost. A to je vlastně to gró toho. A mě fascinuje, jak jsme hrozně různorodí ta malá zemička Česká republika a ještě menší Morava a jak dokáže něco takového produkovat.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

10.6.1. Pocit hrdosti a lidové dědictví

Z výpovědí některých respondentů vyplynulo, že mají citový vztah ke konkrétním místům (obcím i regionům), ze kterých folklorní hudba a tanec, kterému se věnují v souboru, pochází. Respondentka Petra P. například uvedla, že díky souboru tyto oblasti navštěvuje a má k těmto místům citový vztah. Táhne ji tam volnost, kterou ve městě necítí:

AP: *„Odstěhovala by ses na Moravu?“*

PP: *„Určitě jsem o tom přemýšlela. Je to pro mě takový příjemný prostředí... Táhne mě tam asi ta krajina. Je to takový miň spoutaný než ta Praha. Když se kouknu okolo sebe v Praze, tak všechno je děsná rovina a baráky, kdežto kdybych bydlela někde na vesnici... tak tam je to takový uklidňující element. Vidiš ty kopce, vidiš to, jak je to volný. Ted' bych se prostě rozběhla a je mi fajn.“*

(Petra P., 20 let, tanečnice)

S citovým vztahem ke konkrétní oblasti či území, odkud folklor pochází, souvisí i otázka, zda respondenti pocítují hrdost na český národ, konkrétní oblast a region či na lidovou kulturu jako takovou. Otázkou také je, zda je určitý pocit národní hrdosti či patriotismu faktorem, který ovlivňuje folklorní aktivitu jedinců.²⁰

²⁰ Zde by bylo zajímavé zkoumat, jak by odpovídali rodáci ze Slovácka, kteří však ve vzorku chybí. Ti by se slováckému folkloru v Praze mohli věnovat právě z toho důvodu, že chtějí předávat lidové dědictví svého rodného kraje dále.

Nikdo z respondentů neuvedl, že pocit hrdosti či patriotismu by byly faktory, které by vedly k zájmu o folklorní činnost. Jedná se spíše o opačný vztah, kdy díky zájmu o lidovou hudbu a tanec si respondenti uvědomují bohatost lidové kultury a získávají vztah ke konkrétním místům.

„Nemůžu být patriot k místu, kde jsem se nenarodil, ale je to takový částečně vyvážený v tom, že já jsem se narodil v Praze, ale necítím se být vyloženě Pražák. S tou jižní Moravou nebo konkrétně se Slováckem nemám žádný rodinný pouto... Je pravda, že s tím, co mi umožnila Rosénka tu oblast poznat, jak po stránce přírody, tak po stránce lidí, tak musím říct, že je mi tam dobře, že tam rád jezdím.“

(Petr D., 31 let, tanečník)

„Rozhodně to ve mně žádný patriotismus nepodporuje a nedělám to proto, že bych se cítil jako patriot.“

(Martin S., 34 let, muzikant)

Respondentka Petra P. uvádí, že folklor a hrdost na lidovou kulturu a národní dědictví spojuje. Není to však důvod, proč se začala folkloru věnovat.

„Asi to spojuju. Ale nebylo to to primární, proč jsem to začala dělat. Myslím si, že je to v tom, že i my v dnešní době dokážeme držet tu tradici, která je tady strašně dlouho, což se mi na tom líbí. Občas když vidím, jaký lidi dokážou dělat folklor, že bych to do nich vůbec netipla, tak je mi to hrozně sympatický a mám z toho radost, že to jako není mrtvý a ty lidi mají zájem o tu kulturu a já sama taky.“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

Respondentka Lenka H. uvádí, že při pódiové prezentaci folkloru si uvědomuje, že předávání lidové kultury má určitou integrační funkci:

„Mám pocit, že když pak vidím nějaké to naše vystoupení nebo festival, že jako tím podporuju to národní cítění. Teď to zní hrozně pateticky, ale jakoby to je ta naše kultura. Myslím, že i tady v tom to stmeluje lidi a nás.“

(Lenka H., 25 let, tanečnice)

Respondent Martin P. také uvádí, že si uvědomuje, že svou činností předává lidové dědictví, na které je hrdý. Uvádí také, že si je vědom toho, jak je naše lidová kultura bohatá.

“My jsme se o tom kdysi bavili s kamarádama, kteří dělají hip hop a street dance a takové věci a časem na nich bylo vidět, že oni teda dělají něco, co se strašně rychle mění ale... Já to беру tak, že my tím předáváme nějakou tradici těm lidem, co se na nás koukají... Čím jsem starší tím to беру jako plus, že to není jen něco takovýho, že mám kapelu, ale že to má i nějakou tradici, na kterou jsem hrdej, a kterou můžu předat dál... To byl hroznej kontrast s tou Amerikou, kde v podstatě nic takovýho neexistuje, nebo možná jim křivdím, ale nemyslím si... A právě tam si člověk ověří, že ten jeho stát nebo ta jeho národnost je hrozně bohatá... Podle mě jim tohle dost chybí.“

(Martin P., 25 let, muzikant)

Respondentka Natálie Š. uvádí, že členkou folklorního souboru není primárně z důvodu reprodukování a prezentování lidového dědictví publiku, ale důležitější než prezentace folkloru je pro ni její osobní prožitek.

„Určitě to nevnímám jako aktivitu volného času, ale nevnímám to ani jako reprodukcii nějakýho národního umění. Vnímám to jako to, že to dál zachováváme pro nás. Že v tom žijeme, že to máme v srdci, že to je pro nás strašně pocitově důležitý, ale ne v tom smyslu, že to reprodukuje a někomu ukazujeme. Ale že v tom žijeme... Že to máme v srdci, i když nejsme Moraváci.“

(Natálie Š., 34 let, tanečnice)

Respondent Petr D. uvádí, že folklor nevnímá jako záležitost minulosti či odkaz a návaznost na ni, ale chápe ho jako součást přítomnosti, k níž chová úctu.

„Minulost dobrý, ale víc to vnímám, že je to přítomnost, protože to pořád žije. Že to není konzerva, která je zavřená a někdo dělá nějaký tance, který se tančily před sto lety, ale mám z toho i ten pocit, že ty tance těch sto let někdo dělal a pořád se vyvíjely a my teďka v tom

pokračujeme. Má to kořeny, ale nemyslím si, že to je návrat k něčemu. Je to prostě pořád vývoj a je to i současnost... Je to nějaká úcta k tomu, co bylo dřív, ale pro mě to je tak, že větší pouto je ten aktuální stav a to, co aktuálně děláme, než to, že bych se cíleně vracel k nějakým historickým odkazům našich předků. To není pro mě prioritou. Uznávám, že to je pěkný, že to ty předkové hezky vymysleli a jsem rád, že ty bližší předkové to k nám donesli a že na to teďka můžeme navazovat a produkovat a dělat dál.“

(Petr D., 31 let, tanečník)

Většina respondentů uvedla, že díky znalosti lidového tance a hudby a aktivitám v rámci souboru si začali více vážit hmotné i nehmotné lidové kultury a tradice obecně. Uvědomují si například funkce lidových zvyků, více se zajímají o lidová řemesla a tradiční způsob života. Pouze dva respondenti uvedli, že k lidové kultuře a tradici mají kladný vztah, ale nemyslí si, že by byl vytvořen aktivitou v souboru.

O vztahu k lidové kultuře obecně podobně jako respondentka Petra P. hovořila většina respondentů.

„Víc si toho vážím a spíš si toho víc všímám. A asi se o to i víc zajímám než dřív.“

(Petra P., 20 let, tanečnice)

Nikdo z respondentů nevedl, že by byl prostřednictvím folkloru ovlivněn jeho vztah k národu, pocitu národní hrdosti či patriotismu. Všichni respondenti uvedli, že mají svou vlast rádi ve zdravé míře, protože se zde narodili. Všichni respondenti chovají kladný vztah k Praze a jsou si vědomi jejích kladů i záporů. Všichni respondenti rovněž chovají kladný vztah k moravským oblastem a Pražané uvádějí, že tyto oblasti blíže poznali právě díky folklorním aktivitám.

11. Závěr

Prostřednictvím svého výzkumu jsem se pokoušela nalézt odpověď na to, jaké faktory ovlivňují zájem o folklor u jedinců věnujících se folkloru v Praze. Konkrétně jsem si pokládala otázky, jak se jedinci k zájmu o folklor dostali a co je vede k tomu, že se folkloru věnují dlouhodobě. Odpovědi jsem hledala prostřednictvím rozhovorů s lidmi, kteří jsou členy jednoho pražského folklorního souboru zpracovávajícího moravský folklorní materiál. Členy souboru jsou jak rodilí Pražané, tak lidé pocházející z jiných částí Čech a Moravy. Výzkumu se účastnilo 13 respondentů, z nichž 8 respondentů se narodilo a žije v Praze, 3 respondenti pochází z Brna, 1 respondentka ze Zlína a 1 respondent z Hradce Králové. Ve svém výzkumu jsem dospěla k následujícím zjištěním:

Kromě jedné respondentky, která se začala folkloru věnovat až v rámci studia tance, se všichni respondenti folkloru či folklorní činnosti v souboru začali věnovat díky rodičům, kteří je umístili do folklorního souboru a někteří z nich se folkloru sami věnovali. 10 respondentů se do folklorního souboru dostali přes své sourozence či rodiče, kteří však folklor nikdy nepěstovali, ani se jím nezabývali a pouze hledali pro své děti smysluplnou uměleckou výplň volného času. Zaujetí ve folkloru nalézají rodiče dvou respondentů z Brna a jednoho respondenta z Prahy. Tito dva brněňští respondenti si soubor vyhledali sami. Členy souboru se stali po přistěhování do Prahy v rámci studia, a to z toho důvodu, že v něm chtěli nalézt moravskou komunitu a kompenzovat tak svůj odchod z rodné Moravy. Celkově 4 respondenti (narozeni mimo Prahu) začali pražský soubor navštěvovat při studiu na pražské vysoké škole, zbytek respondentů (všichni respondenti narozeni v Praze a respondentka pocházející ze Zlína) začali chodit do souboru ještě v předškolním věku či v prvních dvou třídách základní školy. U většiny respondentů tedy platí fakt, že rodiče sice iniciovali folklorní aktivitu respondentů, ale respondenti k zájmu o folklor v prostředí rodiny vychovávaní nebyli. Zájem o folklor tedy získali až ve folklorním souboru, který je vedl k zájmu o folklor. U těchto respondentů tedy v tomto ohledu nemůžeme chápat rodinu jako primární skupinu, která by zájem o folklor předávala, ale právě díky velmi nízkému věku jejich příchodu do souboru úlohu primární skupiny splnil soubor sám. (viz kapitola 6. Vliv socializace primárních skupin na reprodukci folkloru) Právě ve skupině folklorního souboru probíhá mezi jejich členy komunikace tváří v tvář, jedinci sdílejí své zážitky, hodnoty a zájmy, které vedou k vzniku společného myšlení skupiny. (Sirovátka, 2002,

str. 27) Právě tyto charakteristiky odpovídají Sirovátkově koncepci malých primárních skupin, které jsou pro reprodukci folkloru klíčové. Instituce školy tedy u mých respondentů nehrála roli v ovlivnění zájmu o folklor, stejně tak na jejich zájem nemá vliv prostředí regionu. To je dáno pravděpodobně tím, že nikdo z respondentů nevyrostal na vesnickém či maloměstském prostředí, kde jsou rozličné folklorní aktivity v rámci obce často pěstovány. (viz kapitola 6.2. Rodina a prostředí obce) V případě mých respondentů je zřejmé, že mechanismy přenosu zájmu o folklor jsou u pražských a mimopražských respondentů rozdílné.

Není možné říci, že by se mezi těmito dvěma skupinami vyskytoval zásadní rozdíl. Je důležité zmínit, že pro všechny respondenty neznámá folklor a folklorní soubor, jehož jsou členy, totéž. Dle jejich výpovědí existují různé důvody, proč se věnují folkloru a proč jsou stálými členy folklorního souboru. Co je na jednotlivých aktivitách naplňuje, souvisí právě s důvody, proč se folklorní činnosti v rámci souboru i mimo něj věnují. Obě činnosti však respondentům přináší pocit smysluplného naplnění času a z toho důvodu je pro ně věnování se folkloru důležitou hodnotou. (viz kapitola 7.1. Identita v teorii sociální psychologie) Respondenti často uvádí, že v období puberty pro ně bylo souborové členství i folklorní činnosti mimo něj naprostou nutností a smyslem života. V tomto období plnil tedy svět folkloru jakousi identifikační a integrační funkci. V současnosti respondenti uvádí, že folklor už pro ně není smyslem života, ale pro ně nadále v životě velmi důležitý, stejně tak jako členství v souboru, bez něhož by si však většina respondentů svůj život představit uměla.

Folklorní činnost v souboru přináší respondentům několik činností a skutečností, které je naplňují. Jednou z nich je umělecký projev ať už v podobě hudby či tance. Tanec je většinou respondenty vnímán jako vyjádření uměleckého prožitku a pocitů, ale zmiňován je také jeho přínos pro zlepšení fyzické kondice. Všichni respondenti však v současné době netančí primárně z důvodu potřeby pohybu či zlepšení fyzické kondice, ale právě kvůli samotnému tanečnímu projevu a radosti z něj. Stejně je tomu tak i u hudební složky souboru, kdy muzikanti nalézají v hudbě radost a zároveň některým z nich přináší lidová hudba inspiraci i v jiných hudebních žánrech. Někteří respondenti také uvádějí, že díky působení v cimbálové muzice rozvíjí hudební techniku či na nástroj vůbec hrají. Oběma skupinám tedy jejich činnost přináší radost z uměleckého vyjádření.

Důležitou roli v souborových aktivitách hrají představení a prezentace folklorního materiálu na představeních, přehlídkách a folklorních festivalech. Ze samotných výpovědí plyne, že pro některé respondenty je důležitý zážitek diváka a někteří respondenti také uvádějí, že je pro ně důležitý prožitek z umělecké prezentace a sebe prezentace na jevišti. Jedna respondentka uvedla, že představení je pro ni způsob, jak se sebe prezentovat v rámci souboru, který folklorní materiál zpracovává kvalitně. Další nedílnou součástí souborových aktivit jsou tuzemské i zahraniční folklorní festivaly. Nikdo z respondentů však neuvedl, že by byl členem souboru z důvodu snažší možnosti vycestovat do zahraničí nebo že by cestování bylo jedním z důvodů, proč je členem souboru. Respondenti však uvádí, že cestování je příjemnou součástí souborových aktivit.

Všichni respondenti uvádí, že kromě uměleckého vyžití v podobě tance a hudby je v souboru drží kolektiv, který subjektivně hodnotí jako výborný a výjimečný. Někteří respondenti jeho jedinečnost přikládají tomu, že se členové vzájemně znají od malička, společně vyrostli a zažili spolu mnoho zážitků i krizových situací a to jak v souboru tak i mimo něj. Respondenti uvádí, že souborový kolektiv tráví společně mnoho volného času například i na společných dovolených. Mnoho respondentů si v souboru našlo životního partnera. Někteří respondenti uvádí, že kolektiv souboru chápou jako druhou rodinu a dvěma respondentkám dokonce soubor rodinu do jisté míry supluje. Většina respondentů uvádí, že na podobu kolektivu měla a dosud má vliv zakladatelka a bývalá vedoucí souboru, kterou někteří respondenti označují jako svou druhou matku. Dle výpovědí nastavila v souboru určitou kulturu a odmala vychovávala respondenty jak k lásce k folkloru, tak i k důležitým životním hodnotám. Někteří starší členové souboru se snaží její odkaz uchovávat dále, například i učením lidového tance a zpěvu mladší skupiny souboru.

Folklorní činnosti mimo soubor respondentům přináší smysluplné a zábavné naplnění volného času. Ve svém volném čase poslouchají lidovou hudbu, sledují folklorní pořady, videa, navštěvují lidové zábavy a lekce lidového tance, výstavy s folklorní tematikou, folklorní festivaly, představení a koncerty jiných uměleckých těles, která zpracovávají folklorní materiál. Jedna respondentka zmiňuje, že udržuje obyčejně související se svátky. Respondenti si uvědomují, že folklor není omezen jen na materiál, který zpracovávají v rámci souboru, ale zajímají se i o folklor jiných regionů a států. Uvědomují si, že folklor není jen hudba a tanec, ale také hmotná lidová kultura, lidová řemesla či lidová moudrost a někteří respondenti si projevy folkloru spojují s konkrétním prostředím. Někteří respondenti uvádí, že díky jejich znalosti tradičního prostředí,

ve kterém lidé dříve žili, se cítí být pokornější, protože si například uvědomují, jak se posunula životní úroveň. Znalost života tradiční společnosti a života na venkově tedy může ovlivňovat hodnoty a uvědomění lidí, kteří se o tuto oblast zajímají.

S ohledem na regionální a národní identitu respondentů není aktivní folklorní činnost primárně projevem lásky k národu, konkrétnímu regionu či obci, k dědictví lidové kultury obecně, není ani projevem patriotismu. Někteří respondenti uvádí, že díky zájmu o folklor poznali některé regiony více nejen po stránce lidového dědictví. K těmto místům často chovají citový vztah. Primárně se však nevěnují folkloru z nacionálního cítění ani z důvodu, aby cíleně uchovávali lidové dědictví předků. Jeden z respondentů tvrdí, že folklor navíc nevnímá jako odkaz minulosti, ale jako stálý proces, který sahá až do přítomnosti.

Respondenti uvádí, že folklorní činnost v souboru i mimo něj je pro ně způsobem, jak se odreagovat a někdy tak těmito činnostmi kompenzují náročné aktivity běžného života. Pro některé respondenty je folklorní činnost dokonce jistou formou úniku z aktivit běžného života. Dále respondenti uvádí, že věnování se folkloru ovlivňuje celkově jejich životní styl. Kromě již zmíněného volného času jsou především respondentky ovlivněny folklorem v módním či designovém vkusu. Někteří respondenti jsou ovlivněny i v oblasti gastronomie, konkrétně ve vaření tradičních pokrmů a poznávání vína.

Zaujetí folklorem dle výpovědí respondentů do velké míry ovlivňuje jejich životy. Projevuje se v mnoha jeho oblastech a plní různé funkce. (viz kapitola 3.1. Funkce folkloru) Ve volném čase plní funkci zábavní a únikovou, kdy se respondenti prostřednictvím uměleckých aktivit odreagovávají či kompenzují běžné či náročné životní aktivity. Velkou roli hraje kolektiv lidí, ve kterém se respondenti folkloru věnují. Soubor tedy pro jednotlivce plní funkci integrační, kontaktovou a identifikační, kdy dochází ke stmelování lidí stejného zájmu a hodnot. Soubor zároveň nabízí prostředí velkého množství sociálních kontaktů s různou mírou intimity vztahů. Právě tyto vztahy mohou utvrzovat soudržnost a sdílenou identitu, viz kapitola 7.3. Identita v sociologických teoriích (Giddens, 1998, str. 111) Folklorní soubor plnil a plní pro respondenty funkci edukativní či výchovnou. Právě v něm se respondenti navštěvující soubor od útlého věku naučili nejen uměleckým dovednostem, ale také pozitivnímu vztahu k lidové kultuře. Pro některé

respondenty soubor plnil a plní funkci rodinného prostředí. Někteří členové souboru mají děti, které již soubor navštěvují, a budou tak pravděpodobně k tomuto zájmu vedeny i v rodinném prostředí. Ačkoli se respondenti nevěnují folkloru primárně z důvodu uchování lidové kultury pro další generace, nezáměrně ji uchovávají právě tím, že ji předávají divákům při představeních i svým dětem. Možná právě tato skutečnost hraje zásadní roli v reprodukci zájmu o folklor i stálé životnosti folkloru či spíše folklorismu, kterou dokládá konání mnoha folklorních akcí a festivalů po celé České republice se stovkami návštěvníků.

Někteří respondenti uvedli, že výskyt zájmu o moravský folklor v Praze je způsoben několika důvody. Jedna respondentka uvedla, že zájem o moravský folklor v Praze chápe jako jistý projev zájmu o alternativní životní styl. Folklorní soubor tak může být chápán jako tzv. „sekundární instituce“, která svým členům nabízí ztotožnění s odlišnou, alternativní identitou, viz kapitola 7.3. Identita v sociologických teoriích (Berger a Luckmann, 1999). Kromě jedné respondentky ale respondenti neuváděli, že by jejich zájem o folklor či svou osobu chápali jako alternativní či se folklorem zabývali z toho důvodu, aby se nějak odlišovali. Dvě respondentky uvádí, že folklor v nepůvodním prostředí je pro jedince, kteří se jím zabývají, vzácný a není přirozenou součástí života jako například právě v oblastech moravského Slovácka. I tento fakt může přispívat k integraci jedinců, kteří se tomuto zájmu na území Prahy věnují.

Tento výzkum měl spíše explorativní charakter a jeho cílem bylo zmapovat možné faktory vedoucí k zájmu jedinců o folklor na území Prahy. Prostřednictvím rozhovorů se mi podařilo zjistit, jaké existují faktory, které vedou konkrétní jedince k zájmu o folklor. Zda je však situace v Praze specifická či je možné ji porovnat s ostatními částmi České republiky, by však vyžadovalo komparaci několika stejně zaměřených výzkumů v odlišných prostředích. Dle kapitoly 7.5. Motivace k folklorní činnosti ve výzkumech je však možné konstatovat, že právě motivace k dlouhodobé zálibě ve folkloru jsou totožné, ačkoli síla folklorní tradice na daných územích je značně odlišná. I v rámci mnou sledovaného vzorku je možné tvrdit, že faktory ovlivňující dlouhodobý a trvalý zájem o folklor, jsou u Pražanů i mimopražských respondentů stejné.

V oblasti „subkultury“ jedinců zabývajících se folkorem se nabízí další výzkumné otázky či hypotézy, které by prostřednictvím výzkumů mohly být v budoucnu zkoumány a to jak na území Prahy, tak i v dalších částech České republiky. V Praze se nachází několik folklorních souborů různého zaměření, a proto by mohlo být zajímavé pro zkoumání využít kvantitativní přístup a provést dotazníkové šetření ve všech těchto souborech a případně i dalších pražských folklorních kolektivech. Bylo by možné zkoumat jejich motivace k činnosti, hodnotovou orientaci, dále měřit pocit štěstí v životě, míru patriotismu a další faktory. Zajímavé by rovněž bylo zkoumat, zda v zájmu o folklor hraje roli regionální zaměření folkloru. (Například zda moravský folklor není atraktivnější než folklor český, nebo zda jsou motivace k činnosti u těchto regionálních zaměření odlišné.) Další zajímavou otázkou by mohlo být, zda se hodnotová orientace či míra patriotismu a národní hrdosti těchto jedinců liší od majoritní populace, či zda se tomuto zájmu věnuje specifická skupina obyvatel a jaké jsou profily těchto lidí (například zda zájem o folklor v dětství ovlivňuje výběr budoucího povolání, zda jsou tyto lidé více věřící apod.). Dále by bylo zajímavé zkoumat, kterou ze tří strategií tvorby identity (informační, normativní nebo vyhýbavou) volí právě jedinci se zájmem o folklor a zda právě tyto lidé, kteří se věnují ne příliš běžné zálibě, nevolí častěji právě strategii informační. Viz (Berzonsky, 1989), kapitola 7.1. Identita v teorii sociální psychologie.

12. Seznam použité literatury a ostatních zdrojů

- Bascom, W. (266 1954). The Four Functions od Folklore. *Journal of American Folklore* 67, stránky 333- 349.
- Baumeister, R. F. (1991). *Meanings of life*. New York: Guilford Press.
- Berzonsky, M. D. (2 1989). The Self as a theorist: Individual differences in identity formation. *International Journal of Personality Construct Psychology*, str. 363- 376.
- Blahůšek, J. (2006). *Identifikace a dokumentace jevů tradiční lidové kultury v České republice*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury.
- Bouzek, J. (2008). Otázka české identity v českém prostoru i mimo něj. In D. Bittnerová & M. Heřmanský, *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat.
- Breakwell, G. M. (1992). *Social Psychology of Identity and the Self Concept*. London: Surrey University Press in association with Academic Press.
- Bromlej, J. V., & Filová, B. (1980). *Etnos a etnografia*. Bratislava: Veda.
- Brouček, S., Jeřábek, R., & Tyllner, L. (2007). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Mladá fronta.
- Brunvand, J. H. (1998). *The study of American folklore: an introduction*. New York: Norton.
- Cooley, C. H. (1927). *Social Organization: a study of the larger mind*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Dundes, A. (1965). *The study of folklore*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton and comp.
- Frankl, V. E. (2006). *Lékařská péče o duši*. Brno: Cesta.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity*. Cambridge U. K.: Polity Press.
- Giddens, A. (1998). *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Habartová, R. (2008). Cílené pěstování vztahu dětí k lidovému umění neb kdo nezaseje, nesklidí... In V. Ondrušková & L. Uhlíková, *Dětský folklor dnes (proměny funkcí): sborník příspěvků z 23. strážnického symposia konaného ve dnech 15.-16. března 2007*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury.

- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Heywood, A. (1994). *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing.
- Holý, L. (2001). *Malý český člověk a skvělý český národ*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- <http://www.rosenka.cz/#1>. (nedatováno). Získáno 23. 2 2016, z Rosénka: <http://www.rosenka.cz/>
- Chromý, P. (2003). Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In V. Jančák, P. Chromý & M. Marada, *Geografie na cestách poznání: sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka*. Praha : Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Jančář, J. (2000). *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury.
- Jančář, J. (2006). Festivalový a souborový folklorismus jako součást masové kultury. In J. Blahůšek, *Současný folklorismus a prezentace folkloru: sborník příspěvků z 22. strážnického symposia konaného ve dnech 13.-14. září 2006*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury.
- Janeček, P., & Bittnerová, D. (2011). *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum.
- Kandert, J. (2008). Přežívání české kultury. In D. Bittnerová & M. Heřmanský, *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat.
- Krupková, J. (1991). *Tradice a etnografie: k úloze tradice ve vývoji kultury*. Praha: Karolinum.
- Křivohlavý, J. (2006). *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada.
- Librová, H. (1994). *Pestří a zelení. Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronika- Hnutí Duha.
- Lipovetsky, G. (1998). *Éra prázdnoty. Úvahy o současném individualismu*. Praha: Prostor.
- Marks, G. (1999). Territorial identities in the European Union. In J. J. Anderson (ed), *Regional Integration and Democracy: Expanding on the European Experience*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Moravcová, M. (2008). Lidová kultura- vzestup a pád (?) symbolu českého prostoru. In D. Bittnerová & M. Heřmanský, *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha : Ermat.

- Berger, P., Luckmann, T. (1966). Social mobility and personal Identity. *European Journal of Sociology*, stránky 105- 115.
- Petrusek, M. (2001). Perspektivy lidové kultury v postmoderním věku (pohled na lidovou kulturu optikou tzv. cultural studies). In V. Onrušová a V. Zezulová, *Tradice lidové kultury v kulturním vývoji České republiky: 17. strážnické sympozium, 25.-26. září 2001*. Strážnice: Ústav lidové kultury.
- Petrusek, M. (2009). *Základy sociologie*. Praha: Akademie veřejné správy.
- Petříková, M. (2007). Současný stav hudební folklorní tradice na Hornácku. In M. Toncrová (ed.), *Etnokulturní tradice v současné společnosti*. Brno: Etnologický ústav AV ČR.
- Plecitá, K., & Řeháková, B. (2004). *Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Pospíšilová, J. (1994). Lidová slovesnost a humor ve školních lavicích. In *Tradiční lidová kultura a výchova v Evropě*. Nitra: Katedra folkloristiky a regionalistiky.
- Pospíšilová, J. (2005). Kultura dětí. In L. Tyllner & Z. Uherek, *Kultura - společnost - tradice*. Praha: Akademie věd ČR.
- Schauerová, A. (2007). Utváření vztahu k folklornímu dědictví. In V. Ondrušková & L. Uhlíková, *Dětský folklor dnes (proměny funkce): sborník příspěvků z 23. strážnického sympozia konaného ve dnech 15.-16. března 2007*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury.
- Sirovátka, O. (2002). *Folkloristické studie*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- Skalníčková, O., & Fojtík, K. (1971). *K teorii etnografie současnosti*. Praha: Academia.
- Šalanda, B. (1990). *Folklór, tradice a stereotypy*. Praha: Univerzita Karlova.
- Šubrt, J. (2008). *Soudobá sociologie II (Teorie sociálního jednání a sociální struktury)*. Praha : Karolinum.
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Toncrová, M. (2005). Lidová píseň a současná zpěvnost (na příkladě Moravy a Slezska). In L. Tyllner & Z. Uherek, *Kultura- společnost- tradice*. Praha : Akademie věd ČR.
- Toncrová, M. (2006). Folklorní hnutí a současná etnokulturní tradice. In J. Blahůšek, *Současný folklorismus a prezentace folkloru: sborník příspěvků z 22. strážnického sympozia konaného ve dnech 13.-14. září 2006*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury.

- Tyllner, L. (2006). Folklorismus- teoretická reflexe. In J. Blahůšek, *Současný folklorismus a prezentace folkloru: sborník příspěvků z 22. strážnického symposia konaného ve dnech 13.-14. září 2006*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury.
- Václavek, B. (1963). *O lidové písni a slovesnosti*. Praha: Československý spisovatel.
- Zemánek, L. (2003). Lokální kultura v životě našeho venkova. In V. Jančák, P. Chromý & M. Maranda, *Geografie na cestách poznání : sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

13. Příloha

Scénář rozhovorů

jméno

věk

místo narození

celková délka ve FS (minulé FS i i současný)

1. JAK JSI SE K FOLKLORU DOSTAL/A?

rodina	Vztah k folkloru/ nefolklovní
školka	
škola	
církev	
dění v obci/ region	
zájmový kroužek	
jiná umělecká aktivita	
událost	
profese/práce	
studium	
jiné...	

2. CO TĚ VEDE K TOMU, ŽE SE FOLKLORU STÁLE VĚNUJEŠ?

Co Tě na folkloru baví?

vztahy:

přátelé/ dobrý kolektiv
partner (v souboru)
osoba/ významná osobnost
někdo to po mně vyžaduje

uspokojení potřeb, smysluplnost:

láska k tanci/ hudbě/zpěvu
tanec- zlepšení fyzické kondice, hudba: zlepšení hudebních schopností

naplnění kulturních potřeb
seberealizace v umělecké aktivitě
sebe prezentace (umělecké zviditelnění)
poznání nových míst (cestování)

kompence, únik:

výplň volného času, abych něco dělal/a
únik od běžných starostí
kompence náročných/ technických aktivit

národ, původ:

láska k národu/ regionu/ patriotismus
láska k místu původu
vztah k lidové kultuře, její přenos

Další otázky

Jsi věřící?

Umiš si představit život bez folkloru/bez souboru? Proč ano/ proč ne?

Ovlivňuje folklor Tvůj život? Pokud ano, v čem?

Ovlivňuje folklor Tvůj životní styl? Pokud ano, jak?

Změnil folklor nějak Tvé hodnoty? Jak?

Co bys neměl/a, kdybys neměl/a folklor?

Z jakého důvodu bys skončil/a v souboru?/ Kdy k tomu pravděpodobně dojde?

Folklor mimo soubor?

Existuje zlom, kdy Tě začal folklor extrémě bavit?

Je pro Tebe folklor a soubor totéž?

"souborová kultura"?